

МУНИЦИПАЛИТЕТ

ИЛИМИЙ-ПОПУЛЯРДУУ ЖУРНАЛ | МАРТ 2014 | №3 (28) чыгарылышы

ДӨНҮКТҮРҮҮ САЯСАТ ИНСТИТУТУ
ИНСТИТУТ ПОЛИТИКИ РАЗВИТИЯ
DEVELOPMENT POLICY INSTITUTE

**Муниципалитет - бул аймактын,
ал жерде жашаган калктын
жана ЖӨБ органдарынын үчилтиги**

2 Бюджеттик кодекс:
жергиликтүү бюджеттерден акча
каражаттарын алып коюунун
ыкмасы катары

13 Маалымат тактасы Кыргызстанда
жана Байыркы Римде

17 Чикагонун тургундары бюджеттик
процесске кантип катышышат?

23 Коррупциянын аймактардагы
рейтинги: акимиаттар алдыда

25 Муниципалитеттер ар бири
1 миллион сомдон 10 грант
алышты

**Тажрыйба алмашуу:
айкындуулук, административдик
чара, бала бакчалар жана
муниципалдык ишканалар**

Өнүктүрүү саясат институту “Элдин үнү жана ЖӨБ органдарынын жоопкерчилиги: бюджеттик процесс” Долбоорун (мындан ары – Долбоор) ишке ашырууда. Долбоор Швейцария Өкмөтү тарабынан Улуу Британиянын Эл аралык Өнүктүрүү Министрлиги менен өнөктөштүктө каржыланат. Долбоордун негизги максаты – жарандардын бюджеттик процесске катышуусун камсыздоо жана жеринде кызмат көрсөтүүнүн сапатын жогорулатуу максатында ЖӨБ органдарынын дараметин күчөтүү. Бул Долбоордун алкагында Өнүктүрүү саясат институту

“ЖЕРГИЛИКТҮҮ ДЕМИЛГЕ” СЫНАГЫН

жарыялайт.

Сынактын жалпы байге кору – 650 000 сом.

Сынактын жеңүүчүлөрүнө байгелер төмөнкү ирээтте ыйгарылат:

I орун – жалпы көлөмү 150 000 сомго чейинки байге;

II орун – жалпы көлөмү 100 000 сомго чейинки байге;

III орун – жалпы көлөмү 70 000 сомго чейинки байге;

Шыктандыруучу байге – жалпы көлөмү 15 500 сомго чейинки байге.

Тандалып алынган байге табыштамада баяндалып берилген демилгени андан ары улап кетүүгө, ал жергиликтүү демилгени жакшыртууга же жергиликтүү маанидеги маселелерди жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен кызматташтыкта чечүүнү максат кылган жаңы демилгени ишке ашырууга багытталуусу керек.

Мыкты демилгени баяндаган табыштамалар “Элдин үнү жана ЖӨБ органдарынын жоопкерчилиги: бюджеттик процесс” долбоорун ишке ашырган Өнүктүрүү саясат институтунун кеңсесинде Бишкек ш., Үсөнбаев көч., 44 дареги боюнча

2014-жылдын 5-июлунан 5-августуна чейин

кабыл алынат.

Сынакка катышууга ким укуктуу: Жалал-Абад жана Ысык-Көл облустарынын айылдык аймактарындагы жергиликтүү жамааттардын лидерлери, демилгечи топтор, БӨУ, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, муниципалдык мекемелер жана уюмдар (биргеликте же өз алдынча).

Кошумча маалымат алуу үчүн Айнура БАЛАКУНОВАГА жана Анара МУСАЕВАГА (0 312) 97-65-30 (34) телефон нумурлары боюнча кайрыла аласыз же abalakunova@dpi.kg, amusaeva@dpi.kg электрондук дарегине кат жазыңыз.

Сынак тууралуу толук Жобо жана табыштаманын үлгүсү

www.vap.kg сайтында берилген.

МУНИЦИПАЛИТЕТ

ИЛИМИЙ-ПОПУЛЯРДУУ ЖУРНАЛ | МАРТ 2014 | №3 (28) чыгарылышы

Негиздөөчү жана басып чыгаруучу
Өнүктүрүү саясат институту (ӨСИ)

Башкы редактор, ӨСИ башкаруучу төрайымы
Надежда Добрецова

Аткаруучу редактор
Лариса Ли

Техникалык редактор
Айганыш Качаганова

Кыргыз тилиндеги котормонун редактору
Нургүл Жаманкулова

Дизайн жана жасалгалар
Анна Шелестова

Кыргыз тилине которгон
Зейнеп Алтымышова

Журнал автордук макалаларды кабыл алат жана муниципалитеттерге даректелген акысыз жарнактарды жайгаштырат.

Журнал акысыз таркатылат, бирок ӨСИ акы төлөп жазылууну уюштуруу укугуна ээ.

Журналдагы макалалар басып чыгаруучу тараптын жана анын өнөктөштөрүнүн көз карашын сөзсүз эле чагылдырбайт. Макаланын мазмуну үчүн жоопкерчилик авторлорго жүктөлөт.

Бардык суроолор боюнча төмөнкү даректер аркылуу кайрылыңыздар:

почта – 720021, Кыргыз Республикасы, Бишкек ш., Үсөнбаев көч., 44, Өнүктүрүү саясат институту, «Муниципалитет» журналынын редакциясы;
электрондук – office@dpi.kg
nadya.dobretsova@gmail.com

Телефондор: (0312) 97-65-30 (31,32,33,34)
Факс: (0312) 97-65-29

Журналда Өнүктүрүү саясат институтунун кызматкерлери тарткан жана Интернеттен алынган сүрөттөр пайдаланылды.

Массалык маалымат каражаттарын каттоо жөнүндө күбөлүктүн каттоо номери 1785.

ISBN 1694-7053

Муниципалитет – бул аймактын, ал жерде жашаган калктын жана ЖӨБ органдарынын үчилтиги

Бюджет реформасы

БЮДЖЕТТИК КОДЕКС: прогресс жана жаңылык, көйгөйлөр жана карама-каршылыктар. Эксперттин бүтүмү. 2

Практиктен практикке: P2P

Тажрыйба алмашуу: айкындуулук, административдик чара, бала бакчалар жана муниципалдык ишканалар 8
Түптө муниципалдык кызматчыларды велосипеддерге отургузушту 12

Жарандардын натыйшасы

Маалымат тактасы: жаңы эски тааныш 14
Байыркы Римдеги маалымат такталары 17
Чикаго: альдермандар, пицца жана жергиликтүү бюджет 17
Кытай бийликтери азык-түлүктү ыксыз сарп кылуу менен күрөшө баштады. 20

ЖӨБ ресурстары

Сиз муниципалдык менчикти башкаруу тууралуу сурадыңыз беле? Биз жооп беребиз! 21
Прокуратура башкаруунун аймактык органдарындагы коррупциянын рейтингин жарыялады. Акимияттар алдыда 23

ЭҮЖӨБӨЖ Долбоорунун жаңылыктары

Жергиликтүү жамааттын Типтүү уставы бекитилди 25
10 айылдык аймак менен гранттык макулдашууларга кол коюлду 25
Элеттик муниципалитеттер 2013-жыл үчүн бюджеттин аткарылышы маселеси боюнча коомдук угууларды өткөрүштү 28
Теңдештирүүчү гранттардын реформасын ачык талкуулоо зарыл! 29
Мамлекеттик жана муниципалдык кызмат жөнүндө жаңы Мыйзам сунушталды 29
Улахол: таза көчө сынагы 29

Өнүктүрүү саясат институтунун жаңылыктары

ӨСИ Бишкек шаарын өнүктүрүүнүн стратегиялык артыкчылыктарын жана социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасын иштеп чыгууга катышты 31
АНТИКОРРУПЦИЯ ОПЦИЯСЫ 31
Темир САРИЕВ: негизги көйгөй коррупциянын өзүндө эмес, мамлекеттин аны менен күрөшүү үчүн көргөн чараларынын жетишсиздигинде 31
Жарыктын тутулуусу, же Эмне үчүн чукул арада энергетиканы коррупциядан сактап калыш керек? 32
Коррупциянын метастазалары саламаттык сактоону иритүүдө 33
Мамлекеттик мүлктү башкаруу чөйрөсүндөгү коррупция, же Өлкөнүн ресурстары жана активдери кимге иштеп жатат? 34

БЮДЖЕТТИК КОДЕКС: прогресс жана жаңылык, көйгөйлөр жана карама-каршылыктар. Эксперттин бүтүмү

Назира ТЮЛЮНДИЕВА,
ЭУЖӨБОЖ Долбоорунун бюджеттер аралык мамилелер боюнча эксперти, ӨСИ

Кыргызстанда Бюджеттик кодексти иштеп чыгаардын алдында

КР Өкмөтүнүн 2012-жылдын 25-январындагы №55 Токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн «Туруктуу жана татыктуу жашоо» Программасын ишке ашыруунун алкагында мамлекеттик башкаруу системасынын укуктук базасын өркүндөтүү үчүн ошол эле жылы Каржы министрлиги өлкөнүн **Бюджеттик кодексинин баштапкы долбоорун** даярдаган.

Аны иштеп чыгуу зарылчылыгы бир катар себептер менен шартталган. Белгилүү болгондой, учурда бюджеттик мыйзамдардын негизи болуп «Кыргыз Республикасындагы бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 1998-жылдын 11-июнундагы №78 Мыйзамы (*мындан ары – негизги мыйзам*) эсептелет. 1999-2012-ж.ж. аралыгында негизги мыйзамга бир топ өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген. Мунун натыйжасында мыйзамдын мазмуну олуттуу трансформацияланды. Анда 7 берене гана (58 берененин ичинен) өзгөрбөгөн бойдон калды. Ошону

менен бирге көпчүлүк өзгөртүүлөр жана толуктоолор системасыз киргизилген. Мунун айынан бюджеттик мыйзамды иретке салуу зарылчылыгы бышып жетилген.

Экинчи жагынан мамлекеттик башкаруу системасында бюджеттик мыйзамдардагы туруксуздук маселеси пайда болду. Өлкөдө бюджеттик мамилелер кадимки мыйзам менен жөнгө салынганы жагдайды татаалдаштырды. Мындай кырдаалда кандай гана жаңы мыйзам киргизилбесин (мисалы, тармактык), же колдонуудагы мыйзамдарга негизги мыйзамдын нормаларына карама-каршы келген түзөтүүлөрдү киргизүү өлкөдөгү бюджеттик мыйзамдарды туруксуз кылуу менен белгиленген нормаларды жана негизги мыйзамдын принциптерин трансформациялайт.

Кодекс – бул мисалы, бюджеттик чөйрөдө бир тектүү коомдук мамилелерди, системалык жөнгө салууну камсыздаган ченемдик укуктук акт. Ошону менен бирге ченемдик укуктук акттардын кабыл

алынган иерархиясында кодекс мыйзамдан жогору орун алган жана мындан улам мыйзам кодексин нормаларын өзгөртүп, же ага карама-каршы келе албайт («КР ченемдик укуктук акттары жөнүндө» КР Мыйзамынын 6-беренеси). Ошентип өлкөнүн Бюджеттик кодексин ишке киргизүү бюджеттик мыйзамдардын туруктуулугу менен катар анын бүтүндүгүн да кепилдейт.

Мына ушуларды эске алуу менен, ошондой эле бюджеттик мыйзамдарды өркүндөтүү, аларды дүйнөлүк стандарттарга жакындатуу жана прогрессивдүү чет элдик практикага ийкемдөө максатында ушул тапта өлкөдө Бюджеттик кодексин долбоору иштелип чыгууда жана талкууланууда.

Бюджеттик кодексин долбоору адегенде 2012-жылдын 12-сентябрында КР Өкмөтүнүн №614 Токтому менен жактырылган. Андан соң эл аралык каржы институттарынан, аны менен катар Дүйнөлүк банктан сунуштар жана пикирлер түшкөнүнөн улам

кодексин долбоорунун бул варианты кайра иштелип чыккан (КР Өкмөтүнүн 2012-жылдын 15-октябрындагы №718 Токтому).

Ошол эле маалда А.КЕЛДИБЕКОВ башында турган Жогорку Кеңештин депутаттар тобу **Бюджеттик кодексин долбоорунун альтернативалык вариантын** иштеп чыгып, сунуштаган.

Ошентип Жогорку Кеңеште КР Бюджеттик кодексин долбоорунун 2 альтернативалык варианты пайда болгон.

Ошондуктан Бюджеттик кодексин долбоорунун бирдиктүү редакциясын даярдап чыгуу үчүн депутат ЖУМАЛИЕВ Э.Б. башында турган ведомстволор аралык жумушчу топ түзүлгөн. Топтун ишинин натыйжасында **Бюджеттик кодексин долбоорунун макулдашылган варианты** иштелип чыккан. Ал 2014-жылдын 28-февралында Жогорку Кеңеште Бюджеттик кодексин долбоору боюнча коомдук угууда талкууланган. Ушул тапта аны аймактарда талкуулоо пландалып жатат.

Бюджеттик кодексин долбоорундагы жаңылыктар

Мыйзам долбоорун кабыл алуу бюджетти даярдоонун жана аткаруунун так жол-жоболорун белгилөө, бюджеттер ортосундагы өз ара мамилелерди, ошондой эле бюджетти түзүү, бекитүү жана аткаруу процессинде түрдүү мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ролун жана жоопкерчилигин аныктоо максатын көздөй турганы коомдук угууларда белгиленди. Бул болсо ортодо пайда болгон карама-каршылыктарды жана анын ар башка окулуусун жоготуп, бюджеттик мамилелерди, анын ичинде бюджеттер аралык мамилелер системасын толук кандуу түзүүнү камсыздап, каржы агымдарын өнүктүрүү максатына буруп, бюджеттик каражаттарды натыйжалуу чыгымдоону арттырат.

Кодексин сунушталган варианты 10 бөлүмдөн, 30 главадан жана 126 беренеден турат.

Биринчи бөлүм аны колдонуунун максатын жана чөйрөсүн, кодекс менен жөнгө салынган негизги түшүнүктөрдү жана мамилелерди камтыйт. Белгилүү болгондой, учурда негизги мыйзамда колдонулган негизги терминдер боюнча бөлүм жок. Терминологиянын мыйзамдык аныктамасы бюджетти түзүү жана аткаруу процессинде пайда болгон карама-каршылыктарды жана ар башка окулуусун жоготот.

Кийинки бөлүмдө бюджеттик система негизделген негизги принциптер белгиленет. Алар: бирдейлик, толуктук, реалдуулук, айкындуулук, натыйжалуулук жана эффективдүүлүк, артыкчылыктуулук, ырааттуулук, өз алдынчалуулук, тең салмактуулук ж.б. принциптер. Аларды ишке ашырууда ырааттуулук бюджеттик саясатты иштеп чыгууга, тийиштүү бюджеттик процесстерди укуктук жактан баамдоого, каражаттарды түзүүнүн жана сарптоонун бюджеттик механизмдерин жүйөлүү өркүндөтүүгө алкактык мамилени орнотууга көмөктөшөт.

Үчүнчү бөлүмдө КР бюджет системасынын жалпы жоболору жана структурасы сүрөттөлөт, бюд-

жеттердин түрлөрү ачылат: республикалык бюджет, жергиликтүү бюджеттер жана Социалдык фонд, булардын жыйнагы мамлекеттик бюджетти түзөт. Мындан тышкары мыйзам долбоорунун бул главында чукул мамлекеттик бюджетти жана бюджеттен тышкаркы фонддорду түзүүнүн жана аткаруунун түшүнүктөрү жана нормалары такталган.

4-7-бөлүмдөр бюджеттин структурасын, бюджеттин киреше жана чыгаша бөлүктөрүн түзүүнүн эрежелерин, ошондой эле бюджеттин тең салмактуулугун жана таңсыктыгын жабуу булактарын аныктайт.

Мыйзамдарда бюджеттик мекемелердин атайын каражаттарынан кирешелерди түзүү маселелеринде методологиялык так эместиктер жана баяндалышында карама-каршылыктар болгонуна байланыштуу, кодексин долбооруна «Товарларды (жумуштарды, кызмат көрсөтүүлөрдү) ишке ашырудан бюджеттик мекемелердин кирешелери» беренеси киргизилди. Анда товарларды (жумуштарды, кызмат көрсөтүүлөрдү) ишке ашыруудан бюджеттик мекемелердин кирешелеринин курамы, ошондой эле бул тизмеге киргизилбей турган кирешелер такталат.

«Бюджеттин чыгашалары» беренесинде бюджеттин чыгашалар курамы жана чыгашаларды түзүүнүн негизги принциптери бир топ такталды, операциялык чыгашалар жана каржылык эмес жана каржылык активдерге, ошондой эле милдеттенмелерди тындырууга байланышкан операцияларды жүзөгө ашыруу үчүн чыгашалар түшүнүктөрү киргизилди.

«Мамлекеттик бюджеттик резерв» аттуу жаңы түшүнүк президенттин, Жогорку Кеңештин төрагасынын жана премьер-министрдин резервдик фонддору менен катар киргизилди.

Бюджеттин тең салмактуулугун камсыздоо үчүн республикалык жана жергиликтүү бюджеттердин таңсыктыгын каржылоонун булактары аныкталды.

Колдонуудагы мыйзам менен аныкталган каражаттардан тышкары таңсыктыкты жабуу булактарынын курамына бюджеттик насыялар, бюджеттердин эсебиндеги каражаттардын эркин калдыктарындагы өзгөрүүлөр жана муниципалдык зайымдар кошулду. Мындай мамиле эсептөөнүн эл аралык стандарттарына шайкеш келээрин кошумчалай кетели.

Долбоордо ошондой эле өнүктүрүү бюджетине аныктама берилип, анын максаттары жана милдеттери ачыкталып, аны түзүүнүн булактары жана каражаттарды инвестициялоонун формалары көрсөтүлөт (8-глава). Өнүктүрүү бюджетин түзүүнүн учурдагы системасы аймактарды же экономиканын секторлорун өнүктүрүүгө багытталган мамлекеттик каражаттардын бардык көлөмүн көзөмөлдөөгө жана эсепке алууга жол бербегени мына ушул бөлүмдү киргизүүнү шарттады. Анткени өнүктүрүү бюджетинин каражаттары көп учурда бюджеттин күнүмдүк чыгашаларынын багыты боюнча эле колдонулуп келатат. Буга биринчи кезекте мыйзам өнүктүрүү бюджетине, анын милдеттерине так аныктама бербегени себеп болду.

9-глава Социалдык фонддун бюджетине, анын структурасына, кирешелерине, чыгашаларына жана тең салмактуулугуна арналды. Ошентип биринчи жолу бюджеттен тышкаркы мамлекеттик фонддор бюджеттик менен бириктирилип, бирдиктүү ченемдик укуктук акт менен жөнгө салынып болду.

10-14-главалар бюджеттер аралык мамилелерди чагылдырат. Бул чөйрөдөгү жаңы эреже бюджеттер аралык мамилелердин, максаттуу гранттардын, анын ичинде терс гранттардын жана субвенциялардын чектерин камтыйт.

Долбоорго мамлекеттик жана муниципалдык карыз тууралуу нормалар, мамлекеттик жана муниципалдык зайымдар түшүнүгү, ошондой эле алардын максаттары жана чектөөлөрү; мамлекеттик карыз түшүнүгү; мамлекеттик карызды башкаруунун принциптери; мамлекеттик кепилдиктер түшүнүгү; КРда мамлекеттик эмес зайым алуулар маселелери кошулган (16-18-главалар).

Бюджеттик процесстин катышуучуларынын кодексте белгиленген ыйгарым укуктары жана алардын компетенциялары бийликтин өкүлчүлүктүү жана аткаруучу органдарынын ортосундагы компетенцияларды ажырымдоо принцибине негизделген (19-20-глава). Бул принципке ылайык, бюджетти түзүү жана аткаруу бийликтин аткаруу органдарынын иш-милдеттерине кирет, ал эми бюджетти кароо, бекитүү жана анын аткарылышын көзөмөлдөө – бийликтин өкүлчүлүктүү органдарынын иш-милдеттерине кирет.

Аймакты же экономиканын өзүнчө тармактарын өнүктүрүү программасын (пландарын) иштеп чыгуу жана аткаруу үчүн мамлекеттик бийлик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жоопкерчилигин мыйзам менен бекитүү бул норманы киргизүүнүн маанилүү учуру болуп эсептелет. Анткени бул башкаруунун ар бир деңгээлинде чечимдерди кабыл алуунун ырааттуулугуна жана буга жараша алга умтулган экономикалык өнүктүрүүгө көмөктөшмөк.

Долбоордо бюджеттик процесстин бардык баскычтары деталдуу берилип, бардык деңгээлдеги бюджеттерди түзүүгө базалык талаптар жана бюджеттерди карап чыгуунун, бекитүүнүн жана аткаруунун жалпы жоболору камтылган (21-26-главалар).

Бюджеттик кодекстин долбооруна өлкөнүн жана тийиштүү аймакты социалдык-экономикалык өнүктүрүү божомолун милдеттүү түрдө иштеп чыгуу тууралуу берене кошулган. Мындан тышкары мыйзам долбооруна ылайык, бюджеттик процесстин негизин республикалык бюджеттин негизги багыттарын жана артыкчылыктарын аныктаган Жогорку Кеңештин Бюджеттик резолюциясы түзөт.

Мыйзам долбоору менен Орто мөөнөттүү бюджеттик негизди иштеп чыгуу каралган, аны түзүүнүн жана бекитүүнүн тартиби жана мөөнөттөрү, жооптуу аткаруучулары, берүү формалары ж.б. регламенттештирилген. «Бюджеттик программа» түшүнүгү киргизилген. Бюджеттик программаларга карата жалпы талаптар менен төмөнкүлөр аныкталган: программаларды (экономикалык жана социалдык натыйжалуулуктун индикаторлору) ишке ашыруунун натыйжаларын жана программаны алдын ала (даярдоо баскычында), күнүмдүк (ишке ашыруу баскычында) жана жыйынтыктоочу (программаны же анын баскычтарын жыйынтыктагандан кийин) баалоо үчүн зарыл жана жетиштүү болгон көрсөткүчтөрүнүн ар биринин максаттуу маанисин өлчөө үчүн системанын болушу.

Кодекстин долбоору менен бюджет тууралуу маалыматын толуктугун жана анын айкындуулугун камсыздоо үчүн бюджеттердин долбоорлоруна тиркелген маалыматтардын милдеттүү тизмеси регламенттештирилген.

Бекитилген бюджеттерге тез-тез өзгөртүүлөрдү киргизүү практикасынан баш тартуу максатында мыйзам долбооруна бюджеттерге өзгөртүүлөрдү киргизүүнүн шарттарына талаптар кошулган.

Долбоордо бюджетти аткаруунун негизги жол-жоболору такталып, бюджетти аткаруу процессинде кошумча алынган кирешелерди колдонуунун нормалары киргизилип, корголгон беренелер жана артыкчылыктуу инвестициялык бюджеттик программалар түшүнүгү бекитилген.

Бюджеттик процессти өткөрүүнүн зарыл болгон шарты деп бюджеттик эсепти жүзөгө ашыруу жана бюджеттик отчеттуулукту түзүү эсептелет. Отчеттуулуктун форматтары бюджеттик мыйзамдардагы жаңы эрежелер болуп эсептелет.

Кодекстин өзүнчү главасында каржылык тартипти бузганы үчүн жоопкерчиликти жана жазаларды караштырган суроолор иретке келтирилди жана бөлүнүп каралды.

Мыйзам долбоору менен сунушталган нормалар принципалдуу деңгээлде жаңы, жалпы тарабынан кабыл алынган принциптерге жана мыкты эл аралык практикага туура келген өлкөнүн бюджеттик системасын уюштуруу үчүн пайдубал түптөдү. Анткен менен Өнүктүрүү саясат институтунун эксперттеринин баамында, бир катар жоболор кайра карап чыгууга жана иштеп чыгууга муктаж. Төмөндө Бюджеттик кодекстин долбоору боюнча эксперттик пикир келтирилет.

Бюджет таңсыктыгын жөнгө салуу

Ар бир эле бюджеттик мыйзамдын негизги жобосу болуп бюджет таңсыктыгынын чоңдугун жөнгө салган норма эсептелет. Мамлекеттик бюджеттин тартыштыгын мыйзамдар менен чектөө практикасы тиги же бул түрүндө ар кайсы өлкөлөрдө колдонулуп келет жана оң натыйжаларды көрсөтүүдө. Кыргызстанда болсо колдонуудагы мыйзамдарда жана Бюджеттик кодексстин сунушталган долбоорунда бюджет таңсыктыгынын көлөмү жөнгө салынбайт.

Ошону менен бирге Кыргызстанда 2013-жылы мамлекеттик тышкы карыздын ИДПга карата катышы 44,4% түзгөнүн, ал эми республикалык бюджеттин таңсыктыгы 2014-жылга 9,4 млрд. сомдун деңгээлинде (салыштыруу үчүн: 2013-жылы таңсыктык 6,4 млрд. сомду түзгөн) пландалганын, бул болсо мамлекеттин экономикалык коопсуздугуна коркунуч келтирээрин эсепке алып, биз бюджет тартыштыгынын көлөмүн чектөө практикасын баштоону сунуштайбыз.

Жогоруда келтирилген көрсөткүчтөр мамлекеттин экономикалык коопсуздугуна коркунуч жаратпай турганы талашсыз. Жалпы тарабынан таанылгандай, өлкөнүн тышкы карызынын босого көрсөткүчү ИДП 80%, ал эми бюджет тартыштыгыныкы – ИДП 3-5% болуп эсептелет. Анткен менен көптөгөн мамлекеттер жана интеграциялык бирикмелер практикада мындан да катаал нормаларды колдонуп келет. Айталы, Кыргызстан 2015-жылы кирүүгө ниеттенип жаткан Бажы биримдигине жана Бирдиктүү экономикалык мейкиндикке мүчө өлкөлөрдө макулдашылган макроэкономикалык саясатты жүргүзүү тууралуу Макулдашуулардын алкагында мамлекеттин карызы ИДП 50 пайыз босогодон төмөн бойдон калыш керек, ал эми бюджет тартыштыгы ИДП 3% төмөн болуш керек. Мындан улам бюджет таңсыктыгынын көлөмүн, демек тышкы карыздын көлөмүн да чектеген укуктук алкактарды түзүү өлкөнүн ушул экономикалык интеграция-

лык бирикмелердин алкагында иштөө шарттарынын институционалдашуусуна көмөктөшөт.

Күндөлүк чыгашалар боюнча тартыштыкты каржылоого тыюу киргизүү варианты көбүрөөк максатка ылайыктуу болуп турат.

Эскерте кетели, тыштан алынган карыздын бир бөлүгү гана инвестицияларга багытталса, экинчи бөлүгү бюджеттин күндөлүк чыгашаларын жабууга кетет. Өлкөгө инвестициялар керек, алар экономиканын өнүгүүсүнө, социалдык инфраструктураны жакшыртууга, ишкерчиликке дем берүүгө ж.б. салым кошот. Ал эми күндөлүк чыгашалар – бул биздин күнүмдүк муктаждыктарыбызга колдонгон акча, б.а., аларды азыр жок кылып жатабыз, ал эми келечекте аларды үстөк пайыздар менен кайтарыш керек.

Бюджеттин тең салмактуулугунун «алтын эрежеси»: күндөлүк чыгашалар бюджеттин кирешелеринен ашпаш керек. Башкача айтканда, мамлекеттик бюджеттин таңсыктыгы өнүктүрүү бюджетинен жүзөгө ашырылган мамлекеттик инвестициялардын өлчөмүнөн ашып түшпөш керек.

Каржы министрлигинин маалыматы боюнча, өлкөнүн 2014-жылга бюджетти бул эрежеге жооп берет. Башкача айтканда, мамлекеттик бюджеттин күндөлүк кирешелери 99,1 млрд. сомду, ал эми күндөлүк чыгашалар 97,5 млрд. сомду түзөт. Ошону менен 2014-жылы бюджет таңсыктыгы 9,4 млрд. сом өлчөмүндө мамлекеттик инвестициялар программасынын насыялары боюнча чыгашаларды камтыган өнүктүрүү бюджетинин бөлүгүнүн эсебинен пландалууда. Өнүктүрүү бюджетинин калган бөлүгү расмий трансферттердин жана күндөлүк кирешелердин эсебинен жабылат.

Башкача айтканда, Каржы министрлиги учурда (алкактык укуктук чектөөлөрсүз) ушул практиканы колдонууда. Формалдуу эрежелерди киргизүү менен ведомствонун прогрессивдүү саясаты бекемделмек.

Өнүктүрүү бюджетти өз алдынча фонд катары

Күндөлүк чыгашалар боюнча таңсыктыкка тыюу салган жобону кабыл алуу өнүктүрүү бюджетин күндөлүк чыгашалар бюджетинен институционалдык бөлүп коюуну талап кылат. Мындай учурда биз насыянын канчасын инвестиция үчүн, ал эми канчасын күндөлүк муктаждыктар үчүн тартып жатканыбызды так билмекпиз.

Ушул тапта Бюджеттик кодексстин талкууланып жаткан долбоорунда да (27-берене) өнүктүрүү бюджетти республикалык жана жергиликтүү бюджеттердин бөлүгү болуп эсептелет. Мындан улам коом мурдагыдай эле зайымдар кандай максаттарга алынып жатканы жана алынган насыялар эмнеге сарпталганы тууралуу так сандарга ээ болбойт.

Өкмөт жана Каржы министрлиги азырынча мамлекеттик инвестициялар программасынын деталдаштырылган эсебин жөнгө салууга кудуретсиз болуп жатат. Бирок жол-жоболордогу кемчиликтерден улам Каржы министрлиги ушул тапта жалпыланган гана маалымат бере алат. Бул болсо кыянаттык ме-

нен пайдалануулар жана каржылык тартип бузуулар үчүн шарт түзүүдө. Өнүктүрүү бюджетин өзүнчө фондго бөлгөн учурда ал боюнча учет жана отчеттуулук жөнөкөйлөштүрүлөт жана дагы да ачык-айкын болуп калат.

Андыктан Кодексте өнүктүрүү бюджетти – бул өзүнчө фонд (27-берене) катары, ал эми бюджеттин тең салмактуулугуна болгон талап (26-берене) бюджеттин күндөлүк чыгашаларынын жана кирешелеринин тең салмактуулугу катары аныкталган. Өнүктүрүү бюджетти боюнча ИДП 3% ашпаган зайым алуулардын жүйөлүү деңгээлин аныктап алуу зарыл.

Бюджеттин тең салмактуулугуна карата мындай мамиле бир жагынан бийликке бюджет таңсыктыгынын параметрлерин чектөөгө жол берет жана кыска мөөнөттүү жана узак мөөнөттүү келечегинде анын туруктуулугун кепилдейт. Экинчи жагынан мамлекеттик инвестициялар боюнча учёттуу жана отчеттуулукту жолго салып, бюджет айкындуулугун арттырууга жардам берет.

Бюджеттик кодекстеги карама-каршылыктар

Бюджеттик кодексти кабыл алуу башкаруунун бардык деңгээлдеринде бюджеттик процессти регламенттештирген бирдиктүү мыйзамдык актты, анын катышуучуларынын укуктарын жана милдеттерин иштеп чыгуу гана эмес, ошону менен бирге иштеп жаткан бюджеттик мыйзамдардагы карама-каршылыктарды жок кылуу максатын көздөйт. Анткен менен кодексдин долбоорунун өзүндө бир катар олуттуу карама-каршылыктар бар.

Биринчи карама-каршылык: терс гранттар түрүндөгү жергиликтүү бюджеттердин кирешелерин алып коюу (54-берене) КР Конституциясына каршы келет.

ЖӨБдүн кирешелерин мажбурлап тартып алуу мамлекеттин ЖӨБ иштерине кийлигишүүсүн билдирет. Ал эми Конституцияда төмөнкүлөр белгиленет:

- жергиликтүү өз алдынча башкаруу – жергиликтүү жамааттардын жергиликтүү маанидеги маселелерди өз кызыкчылыктарында жана өз жоопкерчилиги менен өз алдынча чечүүсүнүн ушул Конституция менен кепилденген укугу жана чыныгы мүмкүнчүлүгү. (110-берене);
- мамлекеттик органдар ЖӨБ органдарынын мыйзамда каралган ыйгарым укуктарына кийлигишүүгө укуксуз. ЖӨБ органдарына мамлекеттик ыйгарым укуктар, аларды жүзөгө ашыруу үчүн зарыл болгон материалдык, финансылык жана башка каражаттарды өткөрүп берүү менен ыйгарылышы мүмкүн. (113-берене)

Анын үстүнө кирешелерди алып коюу ЖӨБдүн финансылык өз алдынчалуулугуна гана эмес, ошону менен бирге жергиликтүү бюджеттин кирешесин толуктоо үчүн демилге көтөрүүгө болгон кызыкчылыкка да терс таасирин тийгизет.

Биздин баамыбызда, бул жобо Каржы министрлигинин өлкөдөгү чыңалып турган каржылык кырдаал шартында айрым бир ЖӨБ органдары «ашыкча» каражатка ээ болуп, аны айлык акыны жогорулатууга, машинелерди, эмеректерди сатып алууга жана башка күндөлүк чыгашаларга багыттай баштайт деген кооптонуусуна байланыштуу киргизилген. Экинчи жагынан, жергиликтүү бюджеттерден финансы ресурстарын алаары менен, Каржы министрлиги аларды республикалык бюджеттин «жыртыктарын жамоого», б.а., кайрадан эле күнүмдүк чыгашаларга жумшайт деп божомолдосо болот.

Ашыкча ресурстар дайыма инвестицияларга, б.а., экономиканын жана социалдык чөйрөнүн өнүгүүсүн камсыздаган капиталдык чыгашаларга багытталыш керек.

Маалымат үчүн: 2012-2013-жылдары жергиликтүү бюджеттерде капиталдык салымдар болгону бюджет чыгашаларынын болжол менен 1,5% түзгөн (республикалык бюджетте – бюджет чыгашаларынын 2% бир аз ашыгын).

Биз ЖӨБ органдарынын бюджеттик камсыздандырылгандыгы жергиликтүү бюджеттердин тобу боюнча бюджеттик камсыздандырылгандыктын орточо

маанисин эки эседен ашуун ашып түшкөн учурда ЖӨБ органдарынын каражаттарын инвестициялык долбоорлорго багыттоону стимулдаштырган жобо киргизүүнү сунуштап жатабыз. Жергиликтүү бийлик ыктымал инвесторлорду издөөдө жардам алат жана инвестициялык долбоорлорду иштеп чыгуу боюнча Өкмөттөн техникалык жардам түрүндө колдоо таба алат. Аймактарга инвестицияларды тартуу Кыргызстанда инвестициялык активдүүлүктүн жана экономикалык өсүштүн локомотиви кызматын көрсөтөт.

Экинчи карама-каршылык: Бюджеттик кодексдин долбоорунда «Коомдук бюджеттик угуулар» беренеси каралган (121-бер.). Бирок анда бюджетти кароо жана бекитүү гана көрүнөө жана эл алдында ишке ашырылаары, бирок коомдук угуулардын жол-жобосунун өзү болсо ачыкталбай турганы айтылат. Депутаттардын жакшы демилгеси соңуна чыкпай калган.

Бюджеттик кодексдин долбоорунун башка нормалары да (88-94-бер., 95-97-бер.) коомдук угууларды бюджеттерди кароо жана бекитүү процесси башталганга чейин эле уюштуруу жана өткөрүү зарылчылыгын эсепке албайт. Бюжетайкындуулугун жогорулатуу жана бюджет боюнча коомдук угуулардын натыйжалуулугун камсыздоо үчүн коомдук угууларды өткөрүүнүн жол-жоболорун так аныктап алуу керек.

Үчүнчү карама-каршылык: 72-беренедө өкмөт финансылык, тарифтик, инвестициялык жана салык саясатын иштеп чыгып, аларды ишке ашыраары аныкталган. Ал эми 73-беренедө фискалдык саясатты Каржы министрлиги иштеп чыгып, жүзөгө ашыраары көрсөтүлгөн.

Төртүнчү карама-каршылык: долбоордун 87-беренесинде социалдык-экономикалык божомолду камтыган аймактарды өнүктүрүү программаларын жергиликтүү өз алдынча башкаруу иштеп чыгат деп белгиленген. Ошол эле учурда 86-беренедө программаларга кошулган социалдык-экономикалык өнүгүүнүн божомолу үчүн жоопкерчиликти экономикалык божомолдоо боюнча ыйгарым укуктуу орган – Экономика министрлиги алаары айтылган.

Бешинчи карама-каршылык: 87-беренедө аймактарды өнүктүрүү программалары төмөнкүлөрдү камтый турганы белгиленген:

- (1) аймакты өнүктүрүүнүн социалдык-экономикалык божомолу;
- (2) орто мөөнөттүү бюджет;
- (3) аймакты өнүктүрүү программасына түшүндүрмө кат;
- (4) бюджеттик тобокелчиликтерди баалоо.

Б.а., алар аймакты өнүктүрүү стратегиясын аныкташы керек болгон өнүктүрүү программаларынын өздөрүнөн башка баарын камтыйт.

Алтынчы карама-каршылык: Сунушталган норма боюнча, өткөрүлүп берилген мамлекеттик ыйгарым укуктарды каржылоо аралаш чыгаша милдеттемеси катары каралат. Бул болсо КР Конституциясынын ЖӨБ органдарына мамлекеттик ыйгарым укуктарды өткөрүп берүүнүн шарттарын караштырган 113-беренесине каршы келет

Терминологиядагы кемчиликтер

Кодекстин долбоорунда жергиликтүү бюджет жана аймактарды өнүктүрүү фонду өңдүү өзөктүк аныктамалар концептуалдык кайра иштеп чыгууну талап кылат.

12-беренедө жергиликтүү бюджет – бул жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын милдеттерин жана функцияларын каржылык жактан камсыздоого арналган акча каражаттарынын фонду деп айтылат. Анда жергиликтүү жамааттардын жергиликтүү бюджеттин эсебинен жергиликтүү маанидеги маселелерди башкарууну ишке ашырууда Конституция менен кепилденген укуктары жана жөндөмдүүлүгү эмне болот?

Биз төмөнкүдөй формулировкаканы сунуштайбыз: жергиликтүү бюджет – бул айылдык аймактын жана шаардын жергиликтүү жамаатынын бюджетти, аны түзүүнү, бекитүүнү жана аткарууну ЖӨБ органдары жүзөгө ашырат.

34-берене региондорду өнүктүрүү фондун өнүктүрүү бюджетинин алкагында региондорду өнүктүрүүгө багытталган инвестициялык долбоорлорду ишке ашырууга арналган акча каражаттарынын фонду катары белгилейт.

Биз сунуштаган аныктама айкындуулуктун жана тең салмактуулуктун принциптерине көбүрөөк шайкеш келет жана жергиликтүү жамааттардын демилгелеринин ролун эсепке алат.

Региондорду өнүктүрүү фонду – бул (кирешелердин конкреттүү түрлөрүнөн) чегерүүлөрдүн эсебинен пайда болгон, жергиликтүү маанидеги инфраструктураларды өнүктүрүүгө жана кармоого жана башка максаттуу багыттагы иш-чараларды жүзөгө ашырууга колдонулган акча ресурстары.

Кодекстин долбоорунда айрым бир кемчиликтер жана анын ичинде сунушталган терминдер жана аныктамалар боюнча майда эскертүүлөр кездешет:

Бюджеттик мамилелерде прогресске умтулуу

Кодекстин көптөгөн жоболорун прогрессивдүү түрдө кайра формулировкалоо мүмкүнчүлүгү алар өлкөдө болуп жаткан учурдагы көйгөйлөр менен гана корреляция болгонуна байланыштуу. Айталы, Кодексте кирешелер чыгашалардан ашкан учур аныкталбай калган.

Ушул эле нерсени бюджеттер аралык мамилелер тууралуу да айтса болот. Мисалы, бюджеттер аралык мамилелердин сунушталган принциптери бюджеттер аралык мамилелердеги учурдагы көйгөйлөрдү чечүүгө багытталган: чегерүүлөрдүн нормативдеринин туруксуздугу, мамлекеттик органдардын жергиликтүү бюджеттик процесске кийлигишүүсү ж.б. Бюджеттик системада мамилелер жаңы, дагы да заманбап моделге өтүүсү үчүн алкактарды түзүү максатында мыйзамдардын багытын өгөртүп, дагы да прогрессивдүү нормаларды киргизүүнү сунуштайбыз.

Бюджеттер аралык мамилелердин жаңы принциптери Өкмөттү чечим кабыл алууда жергиликтүү жамааттардын бюджетине өз финансы каражаттарын бекитүү менен гана чектелбестен, мыйзам боюнча

1. Көзөмөл сандардын аныктамасы киргизилет (2-берене), анда бул бюджеттик каражаттардын акыркы көрсөткүчү болгону белгиленет. Бул бюджеттик каражаттардын алкагында бюджеттик мекемелердин операциялык чыгашаларын жүзөгө ашыруу каралган. Ошентсе да 92-беренедө Социалдык фондго субвенциялардын көлөмү боюнча көзөмөл сандар тууралуу айтылат.

Кодекс долбоорунун башка жерлеринде бир эле маалда жалпы мамлекеттик кирешелер боюнча көзөмөл көрсөткүчтөр жөнүндө (73-берене), жалпы мамлекеттик кирешелердин өлчөмү жана бюджеттер аралык трансферттердин көлөмү боюнча ориентирлер тууралуу (93-берене) айтылат.

2. 22-беренедө субсидиялар максаттуу жүргүзүлгөн мамлекеттик экономикалык жана социалдык саясаттын натыйжасында баалар өндүрүштүн орточо чыгымдарынын деңгээлинен төмөн белгиленип калган себебинен улам өндүрүштүк ишмердүүлүктү жүзөгө ашырууда келтирилген зыяндын ордун толуктоо үчүн ыктыярдуу жана кайтарымсыз негизде товарларды, жумуштарды, кызмат көрсөтүүлөрдү өндүргөндөргө – юридикалык жактарга берилет деп айтылган.

Биздин эскертүүлөр:

- жободо физикалык жактар эсепке алынбай калган (мисалы, турак жай субсидияларын алуучулар)
- баалардын деңгээлин жөнгө салган трансферттерди белгилөө үчүн «дотация» терминин колдонуу дагы да сыпайы болмок.

3. «Бюджеттик резолюция» түшүнүгү аныкталган эмес жана дагы да маанилүүсү – аны кабыл алуунун жол-жоболору ачыкталбай калган.

аларга берилген чыгаша ыйгарым укуктардын шайкештигин камсыздоого ж.б. багыттап туруш керек.

Кодекстин долбооруна бюджеттердин артыкчылыктарын аныктоо механизми жана ЖӨБ органдары тарабынан бюджеттик программалардын натыйжалуулугун баалоонун тартиби өңдүү жоболорду кошуу талап кылынат. **M**

Тажрыйба алмашуу: айкындуулук, административдик чара, бала бакчалар жана муниципалдык ишканалар

Гуляим ШАМШИДИНОВА,
ЭУЖӨБОЖ Долбоорунун адиси, ӨСИ

*«Тажрыйба – бул билим берүүсү кымбатка турган мектеп,
бирок бул – көп нерсени үйрөнө ала турган жалгыз мектеп».*

Бенджамин ФРАНКЛИН

2013-жылы күзүндө Бөкөнбаев айылына Ысык-Көл облусундагы 22 айылдык аймактан айыл өкмөт башчылары, орун басарлары жана адистери келген. ЭУЖӨБОЖ Долбоору уюштурган, тажрыйба алмашуу максатын көздөгөн сапар жарандарды бюджеттик процесске тартуу жана элеттик муниципалитеттерде жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүгө катыштыруу практикасына арналды.

Муниципалитеттердин өкүлдөрү жарандардын катышуусу менен ачык-айкын башкаруу аркылуу жергиликтүү маанидеги маселелерди практика жүзүндө чечүү маселелери боюнча тажрыйба алма-

шып, өз кесиптештеринин жеткишкендиктери менен таанышып чыгышты. Ошондой эле алар натыйжалуу муниципалдык башкаруунун актуалдуу маселелери боюнча окуудан өтүштү. Тажрыйба алмашуу сапарына мамлекеттик органдардын өкүлдөрү – ЖӨБЭММАнын аймактагы өкүлү жана райондук мамлекеттик администрациянын кызматкери да катышты. Катышуучулар ЖӨБ органдарынын, бейөкмөт уюмдардын, жеке бизнестин ишмердүүлүгүнүн практикалык жагы менен гана таанышпастан, ошону менен бирге АА үчүн өтө актуалдуу болгон темалар боюнча да интерактивдүү тренингге катыша алышты.

Айкындуулук ишенимди жаратат

Долбоордун Ак-Чий АА (Ак-Суу району) координатору Максат ДОРБАЕВ 2014-жылга бюджет долбоору боюнча коомдук угуулардын жыйынтыгын көрсөттү. Аны даярдоодо ЖӨБ органдары маалым-

мат өнөктүгүндө угууларга «Чейин», угуулар «Учурунда» жана угуулардан «Кийин» өңдүү стандарттык эмес ыкмаларды колдонушкан. Муниципалитет чогулуштан кийин угуулардын натыйжалары тууралуу маалымат жеткирүүгө өзгөчө көңүл бурган. Мындан улам жарандар бюджет долбоору боюнча алардын сунуштарын жергиликтүү өз алдынча башкаруу кабыл алып-албаганын биле алды. Жарандардын бюджетке карата көз-карашы жана мамилеси өзгөрөбү деген суроосуна Максат ДОРБАЕВ мындай деп жооп кайтарды: «Коомдук угуулар бизге бюджет же жамааттын жашоосуна тиешелүү башка маселелер тууралуу маалыматты толугу менен ачып берүү мүмкүнчүлүгүн берет. Калк менен жандуу баарлашуу адамдарды «ойготууга», аларды көбүрөөк демилге көтөрүп чыгууга түрткөнгө жардам берет. Калктан түшкөн сунуштар боюнча бюджет долбооруна өзгөртүүлөр киргизилди. Мурда бул жөнүндө сөз да болчу эмес».

Бостери АА (Ысык-Көл району) башчысы Тимур АЙЫЛЧИЕВ жолдорду оңдоодо жана 50 чакан көпүрөнү калыбына келтирүүдө айыл өкмөтүнүн, калктын жана демөөрчүлөрдүн биргелешкен салымы тууралуу айтып берди. Демилгелүү топтун сунушу боюнча, айылдык кеңеш жергиликтүү бюджеттен 300 000 сом бөлүп берүүнү жана айылдын ичиндеги 5 километрден ашуун жолду толугу менен оңдоп чыгууну чечти. Башчынын айтымында,

ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунун колдоосу менен айылдагы көйгөйлүү маселелерди ЖӨБ органдары менен тыгыз кызматташтыкта чечүүгө калктын кызыгуусу

артып баратат. Бул болсо айыл өкмөтүн аймактагы дагы да маанилүү жана актуалдуу маселелерди чечүүдө кийинки кадамдарга түртүүдө.

Кызматташуу менен эң татаал маселелерди да чечсе болот

Арал АА (Түп району) башчысы Султанбек КАСЫМБАЕВ сугат суу көйгөйүн чечүүдө биргелешкен салым жаатында жетишкендиктердин натыйжаларын айтып берди. Жергиликтүү тургундардын демилгеси менен каналдарды тазалоо боюнча ремонт иштерин жүргүзүү үчүн дээрлик 85 миң сом чогултулуп, жергиликтүү бюджеттен 30 миң сом бөлүндү. Ал эми эки айылда узундугу 11 километр болгон жаңы каналдар салынып, 6 суу бөлүштүргүч калкан орнотулуп, 2 көпүрө курулуп, тазалоо иштерине 112 жергиликтүү тургун тартылды. Натыйжада сугат суу менен 520 гектар жер камсыздалды, ал эми дан өсүмдүктөрүнүн түшүмдүүлүгү бир гектар жерден

25-30 центнерге өстү. Липенка АА (Жети-Өгүз району) көкөйгө тийген сугат суу маселеси масштабдуу деңгээлде чечилди. Инвестицияларды тартуу жолу менен (облустук өнүктүрүү фонду 2,7 миллион сом, USAID долбоору 3 миллион сом бөлдү), жергиликтүү бюджеттин (10 миллион сом) жана жамааттын (300 миң сом) жардамы менен 4 насос станциясы курулду. Бул станциялар жалпы жонунан 83 дыйкан чарбачылыгы үчүн 1356 гектар жерди сугат суу менен камсыздады. Липенка айылдык аймагынын мисалы жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүү боюнча инвестицияларды тартуу үчүн кызматташуунун натыйжалуулугун ырастап турат.

Бала бакчалар: ачыш керек, бирок мыйзамды бузбастан!

Улахол ААнын (Тоң району) мурдагы башчысы Эдилбек СЕЙИТКАЗИЕВ бүгүнкү күндө 35 бала тарбияланып жаткан бала бакчаны калыбына келтирүү боюнча иштер кантип уюшулганы тууралуу айтып берди. Бул балдардын ата-энелери өнүктүрүү фондунун жардамы менен 400 миң сом бөлүп, жергиликтүү кеңештин чечими менен бул максатта бөлүнгөн эски мектептин муниципалдык имаратын ремонттоп чыгып, зарыл болгон жабдууларды сатып беришти. Адегенде мектепке чейинки мекеменин ишин уюштуруу кызыгууну жаратты – ар бир бала үчүн 200 сом өлчөмүндө акы алынат. Чогулган акча толугу менен тамактанууга жана оюнчуктарга сарпталат, ал эми 4 тарбиячы акы албастан, өз ыктыяры менен иштешүүдө. Анткени өздөрүнүн да балдары бала бакчага барат. Бул мисал чоң талкууну жаратты. Анын жүрүшүндө катышуучулар көптөгөн эл аралык уюмдар ушул өңдүү бала бакчаларды, реабилитациялык борборлорду, жетимдер үйүн ачууга жардам берип, белгилүү бир мезгил ичинде (мисалы, 1 жыл) кызматкерлердин маянасына байланышкан чыгымды өзүнө алышаарын айтышты. Ал эми долбоордун мөөнөтү аяктагандан кийин бул чыгашалардын баары жергиликтүү бюджеттин мойнуна жүктөлөт. Дотациядагы муниципалитеттер мындай чыгашаларды көтөрө алышпайт жана андан ары эмне кылаары, каражатты кайдан табаары белгисиз.

Мектепке чейинки билим берүү мекемелеринин жоктугу өңдүү көйгөй өлкөнүн дээрлик бардык айылдарында өтө курч турат жана бул маселенин чечилиши да ачык бойдон кала берүүдө. Анткени мыйзамдар жашоонун реалдуулугунан артта калууда. Бардык жерде жамааттык бала бакчалардын альтернативалык түрлөрү ачылып жатат, алардын расмий статусу ушул кезге чейин көпчүлүк аймактарда чечиле элек жана ошого жараша ал жактагы иштер да жөнгө салынбай келет. Мындай бала бакчаларга өзгөчө элет жеринде талап күчтүү. Бул маселени колдонуудагы мыйзамдарга таянуу менен кантип чечсе бо-

лоорун өз баяндамасында ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунун укуктук маселелер боюнча адиси Бектур ОРОЗБАЕВ кенен айтып берди. Тажрыйба алмашуу сапарынын катышуучулары бүгүнкү күндө республика боюнча үч жүзгө жакын деп саналган элеттик жамааттык (кыска мөөнөттүү) бала бакчалардын жаңы моделдери тууралуу биле алышты. Алардын бир бөлүгүн республикалык, ал эми дагы бир бөлүгүн жергиликтүү бюджет каржылайт; алардын ичинде лицензия менен да, ансыз да иштегендер бар. «Лицензиялоо жөнүндө» КР Мыйзамынын 9-беренесинин жана «Билим берүү жөнүндө» КР Мыйзамынын 40-беренесинин негизинде, мамлекеттик бала бакчаларды кошпогондо, мектепке чейинки билим берүү мекемесинин (анын 12 түрү бар) формасына жана түрүнө карабастан лицен-

зиялоо милдеттүү деп эсептелет («Мектепке чейинки билим берүү жөнүндө» КР Мыйзамынын 7-беренеси). Башында альтернативалык бала бакчаларды ачып жатканда көптөгөн донордук уюмдар ЖӨБ органдары менен бирге лицензиясыз жана башка зарыл болгон документтерсиз иштеп, ката кетирип алышкан.

Мындан улам бала бакчанын кызматкерлерине маяна төлөөгө байланыштуу маселелер жаралган. Аны билим берүүнүн райондук башкармалыгы өңдүү маморгандар менен жөнгө салыш керек болчу. Ошону менен бирге фискалдык органдарга байланыштуу да маселе жаралды.

Административдик жаза: жергиликтүү өз алдынча башкаруунун ролу

ЖӨБдүн көптөгөн башчылары алардын административдик укук бузуулар боюнча административдик жаза берүү боюнча ыйгарым укуктары өздөрү ойлогондон да кеңири болгонун билишкен эмес. Бул тема катышуучуларда чоң кызыгууну жарат-

ты, алардын ар бири өз практикасында орун алган окуялар менен бөлүшүп, адатта алар административдик укук бузуулардын кандай түрлөрүн кезиктирерин жана бул маселени чечүүнүн жолдору кандай болгонун айтып беришти. Көптөр бардык жаза санкциялары жергиликтүү кеңештин чечими менен, же болбосо жергиликтүү жамааттын Уставына ылайык жүргүзүлүп келгенин белгилешти. Бирок чындыгында ЖӨБ органдарынын мындай аракеттери мыйзамсыз. Кызуу талкуулардын натыйжасында катышуучулар «ЖӨБ органдарынын административдик комиссиялары тууралуу» жобону иштеп чыгуу, ошондой эле бул маселени жеринде муниципалитеттердин катышуусу менен изилдөө зарыл деген бир пикирге келишти. Мындан тышкары жергиликтүү тургундар тарабынан көбүрөөк жасалган административдик укук бузууларга да анализ жасоо керек. Ошол анализдин негизинде гана ЖӨБдүн административдик комиссияларына жазага тартуу, бул маселелерди ыкчам жана объективдүү чечүү боюнча кошумча ыйгарым укуктарды берүү үчүн Административдик жоопкерчилик тууралуу кодекске өзгөртүүлөрдү даярдаса болот.

ТКЧ боюнча муниципалдык ишканаларды кантип түзсө болот?

ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунун адиси Танат ОСМОНКУЛОВ катышуучуларга «Катуу тиричилик калдыктарын (КТК) жыйноо жана чыгаруу боюнча кызмат көрсөтүүлөрдү уюштуруунун негиздери» деген темада баяндама жасады. Ал баяндамада Чүй облусундагы муниципалитеттердеги тийиштүү практика тууралуу кенен айтып берди. Бул маселе Кыргызстандын дээрлик бардык ЖӨБ органдарынын жетекчилерин тынчсыздандырып келет. Талкуунун жүрүшүндө катышуучулар төмөнкүдөй тыянакка келишти:

- ТКЧ маселелери боюнча муниципалдык ишкана жергиликтүү кеңештин чечиминин негизинде айыл өкмөтүнүн демилгеси боюнча түзүлөт;
- юстиция органдарында юридикалык статусту алганда менчик формасы муниципалдык болуш керек;
- муниципалдык ишканалардын негиздөөчү документтеринде ЖӨБ органы менен муниципалдык ишкананын өз ара мамилелеринин тартибин, ошондой эле ЖӨБ органынын ишкананы түзүү, предметти жана анын ишмердүүлүгүнүн максаттарын аныктоо, аны кайра уюштуруу жана жок кылуу, ишкананын жетекчисин дайындоо, ишканага тиешелүү мүлктү максатына ылайык колдонууга жана сактоого көзөмөл

жүргүзүү өңдүү маселелерди чечүү укугун караштыруу зарыл.

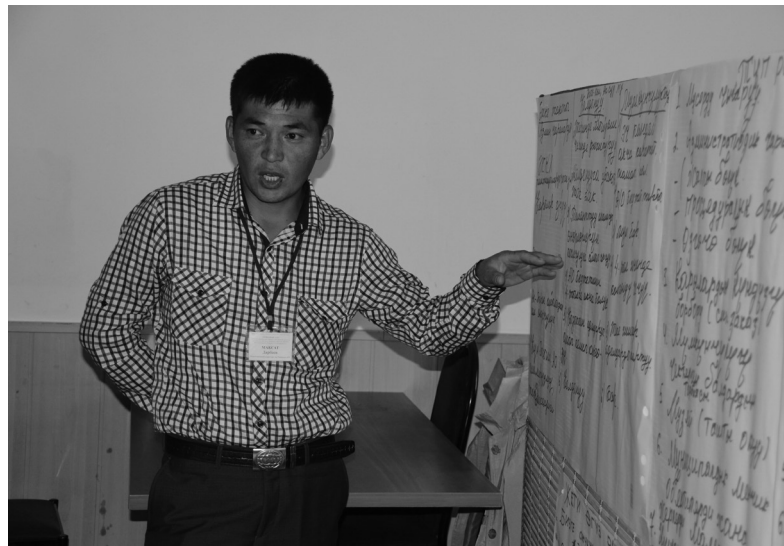
Өз тажрыйбасы менен бөлүшкөн Кара-Ой ААнын мурдагы башчысы, азыркы убакта Ысык-Көл районунун акиминин орун басары Данияр ИМАНАЛИЕВ ТКЧ боюнча муниципалдык ишкананы түзүү жана уюштуруу тууралуу, анын артыкчылыктары жана жетишкендиктери жөнүндө кенен айтып берди. Кызматкерлердин штаттык саны 4 адамды түзөт, алар-

дын маянасы айыл өкмөтүнүн алдыңкы адисинин айлыгына теңештирилген; жергиликтүү кеңештин токтомунун негизинде антимонополиялык комитет менен маселелер жөнгө салынды; аймактагы 650 короонун ар бири менен келишим түзүлгөн, ал эми акыны дүмүрчөк боюнча төлөшөт. Пансионаттарга келе турган болсок, ар бир контейнерден 200 сом, машинеден 500 сом өлчөмүндө акы алынат. Натыйжада 2012-жылы жергиликтүү бюджет 700 080 сом өлчөмүндө таза киреше алган.

Бирок бир маселе бар. ЖӨБ органы өзүнө өзү (ТКЧ аркылуу) кызмат көрсөтүп, ошону менен бирге 3% түзгөн сатуудан түшкөн салык төлөп жатат. Мисалы, айыл өкмөтүнүн атынан буйрутмачы мектептин же бала бакчанын аймагынан таштанды чогултканы жана чыгарганы үчүн 30 миң сом өлчөмүндө акчаны муниципалдык ишкананын эсебине которот. Ошону менен бирге 3% салык төлөп жатат. Бул салык кайда кетип жатат жана эмне үчүн ЖӨБ органдары жергиликтүү маанидеги маселелерди чечкени үчүн ТКЧ атынан салык төлөөдө деген суроо туулат. Иш жүзүндө жергиликтүү өз алдынча башкаруу өзүнүн коомдук жактан мааниге ээ иш-милдетин аткарганы үчүн өзүнүн ишканасы аркылуу мамлекетке салып төлөп жатат. Айыл өкмөт башчынын баамында, категориялар боюнча кызмат көрсөтүүлөрдү так бөлүштүрүү үчүн мыйзамга өзгөртүүлөрдү киргизиш керек. Ошону менен бирге жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүү боюнча кызмат көрсөтүүлөргө, анын ичинде калктын аз камсыздалган катмарына кызмат көрсөтүүлөргө салык салынбаш керек, ал эми жеке кызмат көрсөтүүлөрдүн бардык түрлөрүнө үч пайыздык салык кала бериш керек.

Дээрлик бардык таштандыны (желим бөтөлкөлөрдү, целлофан баштыктарды, кагаздарды) тургундар өрттөп жаткандыктан айрым катышуучулар ТКЧ маселелери боюнча атайын кызмат түзүүгө зарылчылык деле жок болгонун айтышты. Бул пикирге Танат ОСМОНКУЛОВ кошулган жок: «Үй чарбаларынан чыккан тиричилик таштандыдан тышкары коомдук жайлар, сейил бактар, аянттар,

көрүстөндөр да бар. Тазалык маселесин гана эмес, көрктөндүрүү, жашылдандыруу маселелерин да чечиш керек. Мунун баары менен өзүнчө адистешкен кызмат алектениш керек».

Кайрадан муниципалдык жерлер тууралуу ...

Муниципалдык жерлерди башкаруу маселеси көптөгөн жылдар бою актуалдуу бойдон жана көп убакыт бою да ушундай кала бермекчи. Муниципалдык жерлерди каттоо жана инвентаризациялоо жаатында Күн-Чыгыш АА (Тоң району) тажрыйбасын талкуулоодо көптөгөн муниципалитеттер мындай иштерди жүргүзбөгөнү белгилүү болду. Жергиликтүү каттоо органдарында (ЖКО) муниципалдык менчиктеги объекттерди толук каттоодон өткөргөндөр өтө чанда кездешет; муниципалдык жерлерди ижарага берүү боюнча практика аз. Анткен менен Бостери АА башчысы жол боюндагы жалпы колдонуудагы жерлерди коммерциялык соода түйүндөрү үчүн ижарага берүү тажрыйбасы менен бөлүштү. Мындан жергиликтүү бюджетке эки миллион сомдон ашык акча түшөт. Кесиптештердин ийгилиги Ак-Чий айыл өкмөтүнүн жооптуу

катчысы Максат ДОРБАЕВди шыктандырып, ал үйүнө кайтып келген соң кесиптештери менен бирге алган тажрыйбаны иш жүзүндө колдоно баштады: муниципалдык менчиктеги объекттердин реестри иштелип чыкты; айылдык кеңештин депутаттары демилгени колдоп, муниципалдык жерлерди каттоо жана инвентаризациялоо тууралуу чечим кабыл алышты; жумушчу топ түзүп, талаа иштерине архитектурадан кураторду тартышты; топографиялык картаны алып, жардам сурап ККМУКД ЖКБ (Мамкаттоо) кайрылышты. Учурда талаа иштери жүрүүдө, алгачкы натыйжалар да бар: Качыбек айылында аянты 11,57 гектарды түзгөн 45 курулуш иштери жүрбөгөн эркин жер участоктору табылды. Белгилей кетчү жагдай, муниципалдык жерлерди эсепке алуу жана инвентаризациялоо боюнча өзүнүн көп жылдык практикасында ӨСИ

эксперттери элеттик муниципалитет донорлордун жана бейөкмөт уюмдардын жардамысыз, мындай оор ишти өз алдынча аткарууга киришкенин би-

ринчи жолу көрүп жатышат. ЖӨБ органынын бул демилгеси Ак-Чий АА өзү үчүн чоң жетишкендик болуп калды.

«Кургак» калдык жана ЖӨБ башчыларына кайрылуу

Сапардын соңунда уюштуруучулар катышуучулар менен бирге топтордо иштөө менен тажрыйба алмашуу сапарынын жыйынтыгын чыгарышты. Катышуучулар эки күндүк практикалык окууда жана мазмундуу талкууда көптөгөн маселелер боюнча чыныгы жардам алышканын белгилешти. Маанилүү тыянак жасалды: көптөгөн мисалдарды башка муниципалитеттерде да колдонсо болот, бул үчүн ар биринде мүмкүнчүлүк бар. Каалоо гана болсо болду! Ысык-Көл облусунун Тоң районуна болгон окуу сапары тууралуу баянын аяктап жатып, ЭУЖӨБОЖ Долбоору ушул өңдүү иш-чараларга катышпай, же өзүнүн ордуна башка адистерди жиберип, буга көп деле олуттуу маани бербеген ЖӨБ органдарынын жетекчилерине кайрылат.

Урматтуу жергиликтүү өз алдынча башкаруунун жетекчиси!

Сиз башкаруу системасынын өтө маанилүү тогоосунун жетекчиси болуп саналасыз. Сиздин артыңызда жамаатыңыз турат. Сиз ар бир жердешиңиздин жашоосун жакшыртууга кудуреттүүсүз. Жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүдө көп натыйжаларга жетишкен өз кесиптештериңиз менен тажрыйба алмашуу – бул үйрөтүү жана үйрөнүү, мыкты башкаруунун практикалык ыкмаларын алуу, бей-

формал жагдайда эркин пикир алмашуу, квалификацияны жогорулатуу, өз ишиңизге четтен байкоо салуу жана тийиштүү тыянактарды жасоо үчүн жакшы мүмкүнчүлүк. Мындай мүмкүнчүлүктү колдон чыгарбаңыз! **M**

Түптө муниципалдык кызматчыларды велосипеддерге отургузушту

Түптө муниципалдык кызматчыларды велосипеддерге отургузушту. Бул тууралуу аталган айылдын жаштар банкынын лидери Алмаз АБДЫМАМБЕТОВ кабарлады.

Анын айтымында, Түптүн тургунунан кызыктуу долбоор түшүп, аны жаштар банкы жактырып, «Кумтөрдүн» каржылык колдоосу менен ишке ашты.

Долбоордун наркы – 120 миң сом. Бир ай мурда 13 велосипед муниципалдык кызматкерлерге – квартал башчыларына, салыкчыларга, элеттик администрациянын кызматкерлерине өткөрүлүп берилген.

«Айылдын аралыгы чоң – 6 километр. Кызматына байланыштуу муниципалдык кызматкерлер ар бир короону кыдырып чыгыш керек. Велосипеддер алардын ишин жеңилдетип, убактысын үнөмдөөгө жардам берди. Биз ошондой эле жаштарга активдүү жашоо образынын үлгүсүн көрсөтүп, экологияны сактоого да салым кошуп жатабыз. Учурда 22 кызматкерге 12 велосипед бар. Бул жетиштүү, анткени калган 10 кызматкердин иши негизинен кеңседе эле бүтөт. Мен өзүм азырынча велосипедге отура элекмин, бирок жакынкы убакытта муну пландап жатам», – деди Түп айылдык аймагынын башчысы Советбек ИСМАИЛОВ. **M**

ИНТЕРНЕТ түйүнүнөн алынган материал боюнча

Маалымат такта: жаңы эски тааныш

Сабина ГРАДВАЛЬ,
ЭУЖӨБОЖ Долбоорунун жетекчисинин орун басары

Маалымат такта дээрлик ар бир административдик имараттын алдында турат. Анын формалары жана мазмуну ар түрдүү. Мурдагы доордон мураска калган, гипс жабыштыруу техникасы менен аткарылган, советтик эн белги менен жасалгаланган темир-бетон монстрларды да кезиктирсе болот. Кээ бир жерде жарык жана ламинат менен ультра заманбап хайтек конструкциялар жаркырап турат. Көпчүлүк жерде болсо колго жана арзан материалдан жасалган, шамалдан тууралган жана чаң болгон жөнөкөй такталар турат. Бирок ар бир маалымат тактанын баалуулугу албетте анын тышкы келбети менен эмес, ал калкка жеткирген маалыматтын сапаты менен аныкталат.

Эмне үчүн маалымат такталары Байыркы Рим заманынан биздин күнгө чейин расмий маалыматты жеткирүүнүн эң белгилүү ыкмасы бойдон кала берүүдө? Сыры ачык: жөнөкөй, арзан, жеткиликтүү жана натыйжалуу. Чындыгында эле, кагазды илип коюп, аны окуп койгондон жеңил нерсе барбы? Ошондуктан коммуникациянын каналы катары маалымат тактасынын пайдасы тууралуу эки миң жылдан ашык убакыттан бери бир да талкуу болгон эмес. Маселе башка: маалымат тактасынын натыйжалуулугун өлчөсө болобу жана аны жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын айкындуулук индикаторлорунун бири катары жасай алабызбы? Бул суроого жооп бериш үчүн Өнүктүрүү саясат институту ЭУЖӨБОЖ Долбоорунун эки пилоттук облусу – Ысык-Көлдөгү жана Жалал-Абаддагы айылдык

аймактарда сурамжылоо жүргүздү. 2014-жылдын январь айында телефон аркылуу анкета толтуруу жолу менен жүргүзүлгөн сурамжылоого долбоордун пилоттук жана пилоттук эмес ЖӨБ органдарынын жана жергиликтүү жамааттын 166 өкүлү катышты.

Эмне үчүн бул сурамжылоо үчүн муниципалитеттерди пилоттук жана пилоттук эмес деп бөлүү маанилүү? Анткени пилоттук деп аталган элеттик муниципалитеттерде долбоор ЖӨБ органдары маалымат такталарын толтурууга дагы да жоопкерчиликтүү мамиле жасашы үчүн чоң иштерди аткарышкан. Муниципалитеттер такталарды кандай болсо, ошол бойдон алышкан, бирок андан ары ошол такталарда кандай маалыматтар жайгаштырылышы керектиги тууралуу олуттуу кеңештерге да ээ болушкан. Көпчүлүгү ошол кеңештерди угушту. Ошол эле учурда пилоттук эмес муниципалитеттерде такталар эскиче, башкача айтканда башаламан толтурулса, кээ бир жерлерде такыр эле эч нерсе болгон эмес. Бир жылдан кийин муниципали-

Байыркы Римдеги маалымат такталары

Юлий Цезардын консулдугу маалында (б.з.ч. 100 – 44-ж.ж.) алгачкы колго жазылган гезиттер пайда болгон. Бирок алардын алдында маалымат такталардын аталары бар болчу – афишалар же жазуулар. Алар жезге, мраморго, ташка чегерилген. Мындан да арзаныраак материал колдонулчу. Жыгач тактайга же дубалга акиташ менен түрдүү жарыялар жазылып келген.

Афишалар империянын соңуна чейин жоголгон эмес жана ачыктыктын куралы катары кызмат өтөгөн. Француз тарыхчы Г.БУАСЬЕнин ырасташынча, алардын жардамы менен жетекчилик өз токтомдору тууралуу кабардар кылып, жарандар Жаратканга өз урматын, мамлекет башчыларга берилгендигин, жакшылык кылгандарга ыраазылыгын билдирип турушкан. Ошондой эле афишалардын жардамы менен кызматтагылар жана жеке адамдар коомго жеткирүүнү каалаган маалыматты таратып турушкан. Бул батирди ижарага берүү тууралуу жарыядан баштап, алдыда боло турган спектакль же шайлоо жарнагы болчу.

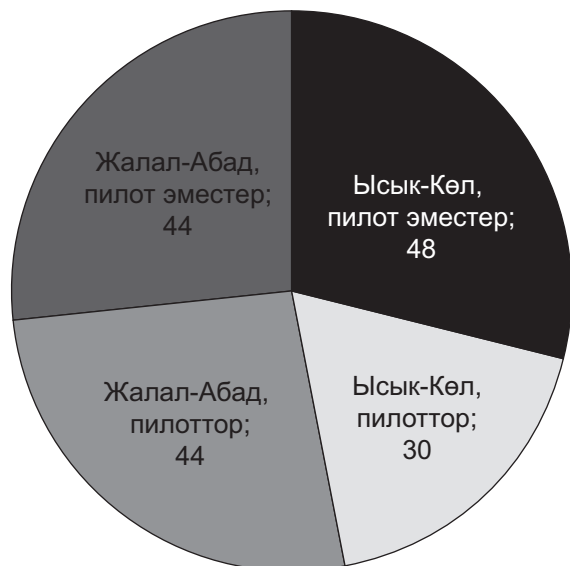
Байыркы Римде афишалар жана жарыялар – бул заманбап маалымат такталардын жол баштоочулары. Алар өзүнө алдын ала жарыянын элементтерин (спектакль тууралуу жарыя), блиц-портретти (мисалы, Сенатка талапкердин), фактологиялык кабарды (императордун жарлыгы, дискуриондун токтомдору өңдүү нормативдик маалымат) камтый алмак. Ага карабастан алар архитектоника боюнча маалыматтык билдирүүлөрдүн жанрынын учурдагы модификацияларынан өтө айырмаланат.

«Протожурналистика» окуу курсунан

теттердин түрдүү топторунда жамаат канчалык маалыматка ээ болгонун салыштыруу мүмкүнчүлүгү пайда болду.

Эмесе, Жалал-Абад жана Ысык-Көл облустарындагы 38 айылдык аймактан 166 адам сурамжылоого катышты. Алардын ичинен 34% аялдар түздү. Түрдүү облустардан жана муниципалитеттер тобунан респонденттердин катышы 1-диаграммада көрсөтүлдү.

1-диаграмма. Пилоттук жана пилоттук эмес ЖӨБдө жүргүзүлгөн сурамжылоонун катышуучуларынын саны

Маалымат булагы – ЖӨБ органдары тарабынан да, маалыматты алуучу – жарандар тарабынан да маалымат такталарга мамилени түшүнүү маанилүү болду. Респонденттердин санынан сурамжылоого катышкан жергиликтүү өз алдынча башкаруунун жана жергиликтүү жамааттын өкүлдөрүнүн катышы үчтөн бирди түздү: ЖӨБ органдары 69%, жергиликтүү жамаат – 31%.

Сурамжылоонун натыйжалары төмөнкүдөй тыянак чыгарууга жол ачат:

- бардык айылдык аймактарда калк менен ЖӨБ органдары ортосунда маалымат алмашууну камсыздоо боюнча иштер жүргүзүлүп жатат;
- маалымат такталары ЖӨБ органдарынын жумушчу куралы бойдон кала берүүдө;
- маалымат такталардын саны анын мазмунунун сапатына кепилдик бербейт;
- ЖӨБ органдарында жүргүзүлгөн текшерүүлөр, муниципалдык менчик жана бюджеттик каражаттардын эсебинен жүргүзүлгөн сатып алуулар тууралуу маалымат эң жабык бойдон кала берүүдө;
- Жалал-Абад жана Ысык-Көл облустарындагы элеттик муниципалитеттердин басымдуу көпчүлүгүндө жергиликтүү бюджет тууралуу маалымат такталарда жайгаштырылат;
- аймактардын калкынын жарымынан көбү жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүдө көбүрөөк активдүүлүгүн көрсөтөт;
- жергиликтүү жамааттардын өкүлдөрү ЖӨБ органдарынын өкүлдөрүнө салыштырмалуу өз активдүүлүгүн жогору баалашат, бирок баалоодо айырма анчалык деле олуттуу эмес жана 12% түзөт;
- калктын ЖӨБ органдарына кызыгуусун жана калктын маалыматка ээ болуу деңгээлин баалоодо да жогорудагыдай кырдаал түзүлгөн;
- долбоор менен тыгыз кызматташкан ЖӨБ органдары (пилоттук) бюджет айкындуулугунда жана жарандардын жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүгө катышуусун камсыздоодо жакшы көрсөткүчкө жете алган.

Респонденттердин 100% айылдык аймактын территориясында маалымат такталары бар бол-

1-таблица. Маалыматка жетүү жөнүндө мыйзам менен айтылууга тийиш маалыматтардын кайсы түрлөрү маалымат такталарында жайгаштырылган

Айтылууга тийиш маалыматтардын түрлөрү	Тактада бар	Тактада жок	Билбейм	Баары
Айыл өкмөтүнүн иш пландары тууралуу маалымат	77%	16%	8%	100%
Ушул жылдын жергиликтүү бюджетти тууралуу маалымат	70%	21%	10%	100%
Өткөн жыл үчүн пландардын аткарылышы тууралуу отчет	64%	22%	15%	100%
Өткөн жыл үчүн бюджеттин аткарылышы тууралуу отчет	60%	27%	13%	100%
Жергиликтүү кеңештин иш пландары тууралуу маалымат	60%	28%	13%	100%
Айыл өкмөтүнүн акыркы чечимдери тууралуу маалымат	56%	20%	25%	100%
Тендердик комиссиялардын чечимдери тууралуу маалымат	51%	28%	21%	100%
Жергиликтүү кеңештин сессиялары тууралуу маалымат	48%	23%	30%	100%
Муниципалдык менчиктин реестри	31%	49%	20%	100%
Мамлекеттик органдар, жергиликтүү кеңештин депутаттары же мониторинг жана баалоо топтору жүргүзгөн ЖӨБ органдарын текшерүү тууралуу маалымат	18%	57%	25%	100%
Мамлекеттик сатып алуулар тууралуу маалымат	41%	36%	24%	100%
КРнын мамлекеттик сатып алуулар порталындагы мамлекеттик сатып алуулар тууралуу маалымат	46%	14%	42%	100%

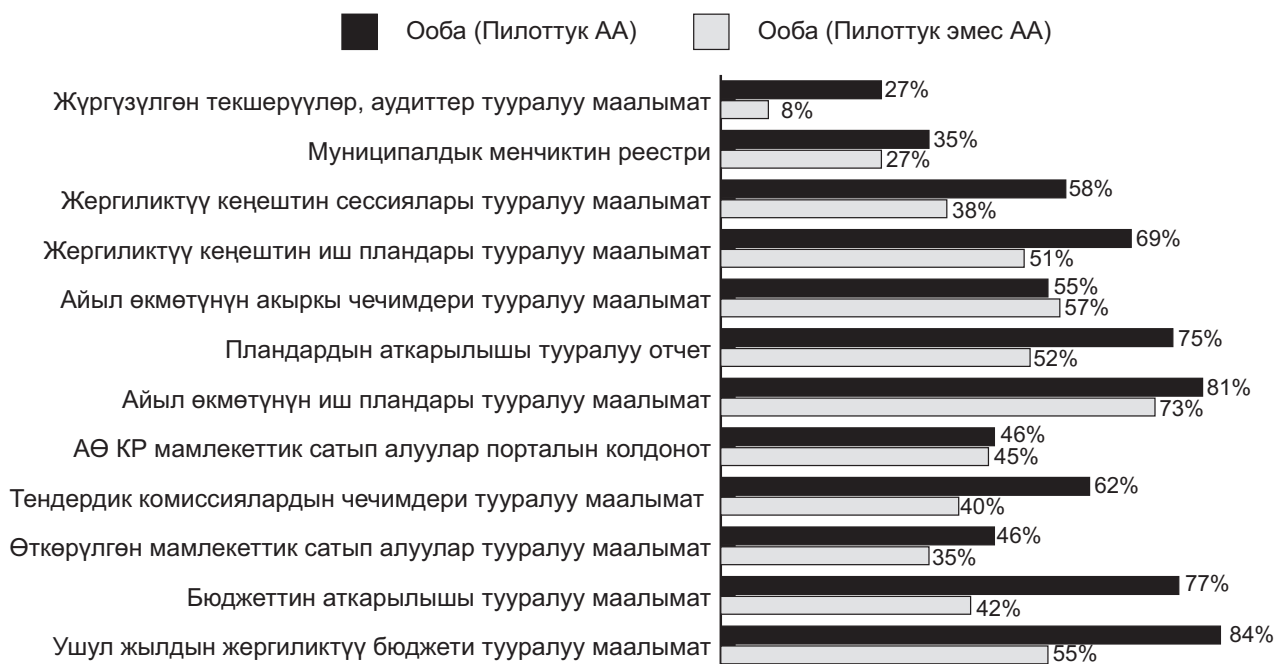
гонун тастыкташкан. Түрдүү муниципалитеттерде такталардын саны да ар башка. Бул биринчи кезекте аймакка кирген айылдардын санына жараша болот. Айылдар канчалык көп болсо, маалымат такталары да ошончолук көп болуш керек.

ЖӨБ органдарынын маалымат такталардын мазмунун толтуруу жана маал-маалы менен жаңылоо боюнча иштеринин натыйжалары пилоттук аймактарда пилоттук эместерге салыштырмалуу жалпысынан 16% жакшы. Анткен менен пилоттордо да кемчиликтер бар. Мисалы, ЖӨБ органдары кабыл алган жаңы чечимдер жана жергиликтүү

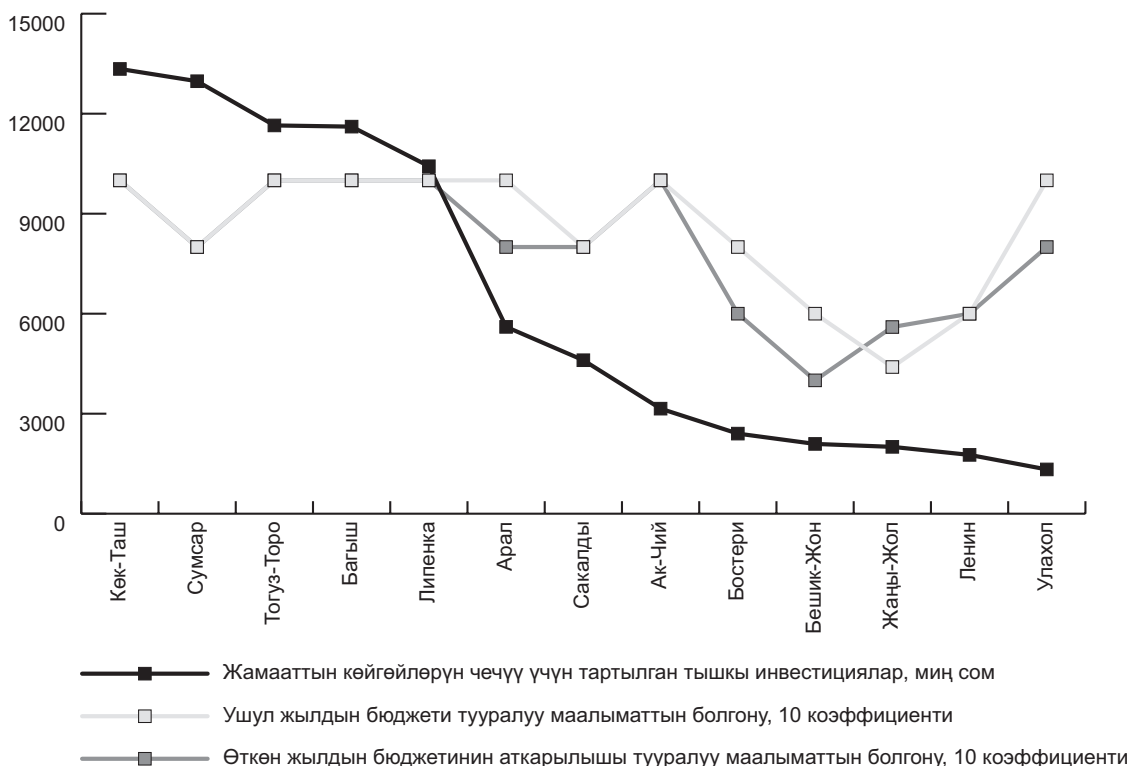
бюджеттен төлөнгөн сатып алуулар тууралуу маалымат аз.

Жергиликтүү жамааттардын бюджетти тууралуу маалыматты жайгаштыруунун жогорку деңгээли кубандырат. Долбоор менен эки жылдык тыгыз кызматташуудан кийин пилоттук муниципалитеттердин пилоттук эместерден бир топ озуп чыгышы бул тажрыйбаны пилоттук облустардагы бардык айылдык аймактар арасында жайылткандан кийин өзгөрүшү мүмкүн. Долбоор бул иштерге көмөктөшөт. Негизгиси ар бир райондун аймагында көрүүгө мүмкүн болгон, ал тууралуу аны

2-диаграмма. Пилоттук жана пилоттук эмес ЖӨБ ортосунда маалыматты ачыкка чыгаруунун деңгээлинде айырмачылыктар

3-диаграмма. Бюджет тууралуу маалыматтын айкын болушунун жамааттын көйгөйлөрүн чечүү үчүн тартылган инвестициялардын көлөмүнө таасири

түзгөндөрдөн (кошуна айылдык округдагы кесиптештерден) сурай ала турган мисал пайда болду (2-диаграмманы караңыз).

Жарандык катышуунун теориясы ырастагандай, калктын маалымдуулугун камыздоо башкаруу органдары менен жамааттын катардагы өкүлүнүн ортосунда баамдалган, түшүмдүү жана натыйжалуу кызматташууга жетүү үчүн алгачкы маанилүү кадам болуп эсептелет. Маалымдуулуктан кийин активдүүлүк пайда болуш керек. Сурамжылоонун натыйжалары теорияны тастыктап турат: маалымдуулуктун деңгээли жогору болгон аймактарда жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүдө жарандардын активдүүлүгү да жогору. 3-диаграмма бул байланышты көрсөтүп турат: бюджет тууралуу маалымат канчалык ачык болсо, жамааттын көйгөйлүү маселелерин чечүү үчүн тартылган инвестициялардын көлөмү да ошончолук олуттуу болот.

Калктын жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүгө, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына, айылдык округдардын жана жергиликтүү кеңештердин ишине кызыгуусу бир топ жогору болгонун сурмжылоонун жыйынтыктары тастыктап турат (2-таблицаны караңыз).

Ошону менен бирге жарандар маалыматты тартууга өз салымын кошууга даяр. Респонденттерге алардын аймагында айылдык округдарга маалыматты жайылтууга ыктыярдуу негизде жардам бере ала турган жарандар барбы деген суроого жооп берүү сунушталган. Пилоттук эмес айылдык аймактардан респонденттердин 4% жана пилоттук аймактардан 15% мындай адамдар бар болгонун айтышкан. Элеттик муниципалитеттерде маалымат тактанын бар болгону тууралуу жүз алтымыш алты оң жооп – бул кызыгуунун жана катышуунун, биридиктүү пикирдин жана айылдагы жашоо шарты жакшыртуу каалоосунун пайдубалы. **M**

2-таблица. Калктын ЖӨБ органдарынын ишине болгон кызыгуу даражасын баалоо

Кызыгуунун деңгээли	Пилоттук эмес АА		Пилоттук АА	
	ЖӨБ	Жарандар	ЖӨБ	Жарандар
Жогору	36%	30%	36%	45%
Төмөн	4%	13%	2%	0%
Өтө жогору	7%	0%	7%	0%
Орточо	52%	57%	56%	55%
Жалпы жыйынтык:	100%	100%	100%	100%

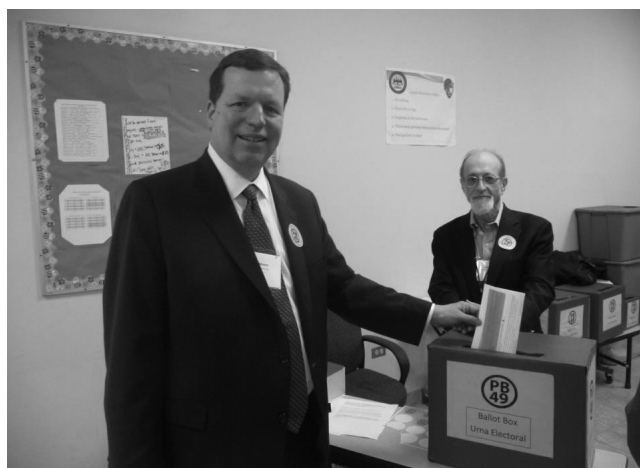
Чикаго: альдермандар, пицца жана жергиликтүү бюджет

Ажар ЧЕКИРОВА,

Чикагодогу Иллинойс университетинин политология кафедрасынын докторанты

Түз катышуу демократиясы – жаңы идея эмес. Цивилизация өнүккөнгө чейин жана биздин доорго чейин VII-VIII кылымдарда Грециянын байыркы шаарлары-мамлекеттери түз демократиянын алгачкы мисалдары болгон. Мында ар бир укуктуу жаран мамлекеттик чечимдерди кабыл алуу процессине катышкан. Бирок калктын саны өсүп, кыштактардын жана шаарлардын өлкөлөргө жана империяларга бириге башташы менен түз демократиянын улануусу мүмкүн болбой калган. Ага карабастан XX кылымдын соңунда саясатчылардын жана социалдык илимдердин профессорлорунун түз демократия практикасына кызыгуусу жандана баштаган. Азияда жана өзгөчө Латын Америкасында децентралдаштыруу толкуну өз алдынча башкаруу укугун жана социалдык камсыздандыруу боюнча милдеттенмелерди жергиликтүү шаардык өкмөттүн колуна өткөрүп берген. Муну менен түз демократия менен эксперименттерди жүргүзүү мүмкүнчүлүгү пайда болду. Мындай долбоорлордун бири катары Катышуу бюджетти (Participatory Budgeting) эсептелет. Бул долбоор алгачкы жолу Бразилиянын Порту-Алегри шаарында жүзөгө ашырылган. Ошондон бери бул өңдүү программалар дүйнөнүн көптөгөн шаарларында, Европанын жана Түндүк Американын өнүккөн өлкөлөрүндө, ошондой эле Африканын, Латын Америкасынын жана Азиянын өнүгүп келаткан өлкөлөрүндө, анын ичинде Кыргызстанда да өткөрүлгөн. Бул макалада мен катышуу бюджетин иштеп чыгуу процессин, айкындуулукту камсыздоону, жарандардын катышуу формаларын, ошондой эле бул процесстин АКШнын Чикаго шаарындагы 49-райондогу көйгөйлөрүн карап чыгам.

Чикаго калкынын саны боюнча АКШдагы үчүнчү ири шаар болуп эсептелет. Укмуштуудай театралдык спектаклдери, атактуу пиццасы, бейсбол стадиондору жана желдүү аба ырайы менен белгилүү болгон Чикаго ошондой эле АКШнын эң коррупцияланган шаарларынын бири катары да таанымал. Демократиялык партиянын саясий машинасы – шайлоо учурунда колдоо көрсөткөнү үчүн кызматка орноштуруу жана башка саясий кызматтар көрсөтүлүп келген система ондогон жылдар бою, 1930-жылдардан 1980-жылдарга чейин – АКШдагы башка саясий машиналарга салыштырмалуу эң көп иштеген. Анткен менен Чикагонун көптөгөн тургундары чикагодук саясий машинанын доору качандыр

бир кезде бүтөт дегенге ушул кезге чейин көп деле ишене беришпейт. Шаардын өкмөтү бийликтин эки бутагына бөлүнгөн: мэр башында турган аткаруу бийлиги жана элүү альдермандан турган шаардык кеңеш башындагы мыйзам чыгаруу бийлиги. Альдерман Чикагонун элүү районунун биринин атынан чыгат. Жыл сайын алардын ар бири инфраструктуралык долбоорлорду аткарууга өз карамагына 1,32 (1320000) миллион долларды, мындайча айтканда мену money алат. Жалпысынан Чикагонун бюджетти болжол менен 8 млрд. долларды түзөт. Ошентип, альдермандардын түздөн-түз тескөөсүнө 66 млн. доллар, же шаардык бюджеттин 0,8% өтөт. 2010-жылдан тарта 49-райондун альдерманы Джо Мур бул каражат эмнеге сарпталышы керектигин чечүү укугун өз районунун жашоочуларына берген. Анын жолун жолдоп, 5, 22, 45 жана 46-райондордун альдермандары да өз округдарында ушундай демилгени көтөрүп чыгышкан. Катышуу бюджетти үчүн бөлүнгөн «менюдан» алынган акча каражаттары муниципалдык менчикте болгон кыймылсыз мүлктү кармоого, оңдоого жана модернизациялоого сарпталса болот. Ошону менен бирге бул долбоорлор көчөлөрдү, аллеяларды, тротуарларды, жол чырактарын, көчөнү жарыктандырууну, сейил бактарды, оюн жана спорт аянтчаларыноңдоону жана жаңылоону камтыйт. «Менюдагы» акча каражаттары социалдык тейлөөгө, маянага, кызмат көрсөтүүлөргө, программаларга жана башка күнүмдүк мамлекеттик чыгашаларга демөөрчү болууга, ошондой эле жеке менчикти ремонттоого жана модернизациялоого колдонулбайт.

Чикагодо катышуу бюджетти программасынын максаты – тендик, катыштыруу жана жергиликтүү коомдук структураларды өнүктүрүү. Биринчиден, катышуу бюджетинин милдети – бул адилеттүү жана таза процессти жүзөгө ашыруу болуп эсептелет. Анын натыйжасы Чикагодо улуттук кириштерди тең бөлүштүрүүнү камсыздайт. Экинчиден, жергиликтүү калктын бардык топторун, өзгөчө саясий процеске жеткиликтүүлүк болбогондуктан де-

мократиялык саясий системадан үмүтүн үзгөндөрдү катыштыруу жергиликтүү деңгээлде чечим кабыл алуу процессинде үстөмдүк кылган шаардык элита тобунун таасирин бошоңдотуп, жергиликтүү коомдун керектөөлөрүн көбүрөөк акыйкат жана чынчыл чагылдырган чечимдерди кабыл алууга көмөктөшөт. Үчүнчүдөн, катышуу бюджетти долбоорунун максаты – бул билим берүү-маалымат чогулуштарынын жардамы менен жергиликтүү коомду жана ушул коомдун ичиндеги жеке жарандарды бириктирип, аларды бекемдөө.

Катышуу бюджетин түзүүнүн цикли коомдук угулардан башталат. Алар иш убактысынан сырткары, адатта кечинде, аптасына бир нече жолу, анын ичинде дем алыш күндөрү да өткөрүлөт. Көбүрөөк адам катышуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу үчүн чогулуштар райондун ар кайсы бөлүктөрүндө өткөрүлөт. Октябрдан ноябрга чейин өтө турган кварталдык ассамблеялар деп да аталган коомдук угууларда катышуучуларга катышуу бюджетинин процесси жана бюджеттин альдермандар менюсунан алынган акча долбоорлордун кайсы түрүнө жумшалса болоору тууралуу да айтып беришет. Баяндамадан кийин катышуучулар райондогу көйгөйлөрдү чогуу талкуулап, аларды чечүү боюнча ар кандай идеяларды сунушташат. Менин баамымда, кварталдык ассамблеяларга адатта болжол менен 20-30 адам чогулат, бирок кээде алардын саны 60-70ке да жетип калат. Талкуу 6-8 катышуучудан турган топтордо өтөт. Андан соң ар бир топ өз идеясынын жана потенциалдуу долбоордун бет ачарын уюштурат. Чогулуштун соңунда долбоордун үстүнөн ишти улантууну каалагандар жергиликтүү жамааттын өкүлү катары ыктыярчы болуп жазылып алышат. Кийинчерээк ыктыяр-

чылар алты комитетке бөлүнүшөт: 1) көчөлөр, 2) транспорт жана коопсуздук, 3) сейил бактар жана айлана чөйрө, 4) искусство жана инновациялар, 5) велосипед жолдору жана токтоо жайлары, 6) испан тилинде гана сүйлөгөн адамдар үчүн комитет (анткени райондо Латын Америкасынан келген иммигранттар көп жашайт). Ноябрьдан мартка чейин бул өкүлдөр үзгүлтүксүз жолугушуп, долбоорлор иштелип чыгып, алардын кайсынысы шайлоо бюллетенине түшөөрүн чечишет. Сунушталган долбоорлор апрелде райондун жашоочуларынын кароосуна берилет. Тургундардын пикирлеринин негизинде түзөтүүлөрдү киргизген соң долбоорлор шайлоо бюллетенине киргизилет. Бардык даярдоо процесси буга чейинки циклдерде бюджетти пландоого катышып калган жергиликтүү жамааттын өкүлдөрүнөн турган жетектөөчү комитеттин көзөмөлү алдында өтөт.

Добуш берүү эки өз-өзүнчө маселе боюнча өтөт. Биринчиси – жарандар NNN-жылга жолдорду оңдоого жана көчөлөрдү жарыктандырууга бөлүнө турган альдермандар бюджетинин менюсундагы пайыздык үлүш үчүн добуш беришет. Берилген добуштардын жалпы санынан орточо арифметикалык жолдорду оңдоого жана көчөлөрдү жарыктандырууга бөлүнө турган бюджет менюсунун пайыздык үлүшүн аныктайт. Экинчиси – райондун тургундары бюджеттин альдермандар менюсунда калган акча кантип сарпталышы керектиги үчүн добуш беришет. Бул жерде 4 долбоордон ашыкка добуш берүүгө болбойт. Ар бир шайлоочу бир долбоор үчүн бир добуш гана бере алат – бул пропорционалдык эмес добуш берүү. Төрттөн (4) ашык долбоорго белги коюлган бюллетендер жараксыз деп табылат. 49-административдик райондун 16 жаштан жогору тургундарынын баары статусуна жана жарандыгына карабастан добуш берүүгө катышуу укугуна ээ. Добуш берүүдөн кийин альдерман Джо Мур эң көп добушка ээ болгон долбоорлорду андан ары ишке ашыруу үчүн Чикагонун шаардык башкармалыгына жана анын тамырлаш мекемелерине

өткөрүп берет. Алдын ала эсептөөлөргө караганда бюллетенге киргизилген бардык долбоорлорду аткарууга мүмкүн болсо да, алардын көпчүлүгүн Чикагонун шаардык башкармалыгы жана анын тамырлаш мекемелери жактырыш керек. Ошондуктан альдерман Джо Мур сунушталган долбоорлордун таламын талашып, аларды коргогонго аракеттенет. Айрым долбоорлор төмөнкүдөй себептер менен четке кагылышы мүмкүн: буга чейинки долбоорлор менен артыкчылыктуу талаш, укуктук чектөөлөр жана өкмөттүн саясий чечими. Эгерде кандайдыр бир себептер менен долбоор аткарылбай калса, анда альдерман бул долбоорго бөлүнгөн акчаны ушул эле категорияда экинчи орунду ээлеген башка долбоорго колдонот. Узакка созулган бекитүү жана курулуш жол-жоболорунан улам бардык эле долбоорлорду бир жылда ишке ашыруу мүмкүн эмес. Мындай учурда акча каражаттары кийинки жылга сакталып калат.

Катышуу бюджетти – бул жарандарды мамлекеттик чечимдерди кабыл алууга активдүү катышууга тартуунун инновациялык ыкмасы жана түз демократиянын аз сандагы куралдарынын бири. Анткен менен расалык теңсиздик өңдүү америкалык коомчулуктун мүнөздөмөлөрү катышуу бюджетин түзүү процессинде да пайда болуп турат. Социологиялык сурамжылоолордун натыйжасы боюнча, долбоор үчүн добуш берген күнү шайлоочулардын 75% – бул европа тектүү ак түстүү адамдар. Бирок алар райондогу жашоочулардын жалпы санынан 40% азын түзөт. Афроамерикалыктар жана латын америкалыктар чогуу райондогу жашоочулардын жалпы санынан 50% ашыгын түзөт. Бирок алардын 10% гана долбоор үчүн добуш беришет. Бул болсо бюджет менюсун бекитүүдө афроамерикалыктардын жана латын америкалыктардын кызыкчылыктары жетишсиз көрсөтүлгөнүнөн кабар берет. Мындан тышкары шайлоочулардын 77% турак жай ээлери болуп эсептелет, ошону менен бирге район тургундарынын 3% гана кыймылсыз мүлккө ээлик кылат. Буга кошумча: шайлоочулардын 83%

жогорку билимдүү. Түндүк Америкадагы бир да шаар мындай жогорку билим деңгээли менен мактана албайт. АКШда өлкө калкынын 31% гана жогорку билимдүү. Бул болсо жергиликтүү бюджетти пландоого катышкан адамдар балким ансыз да жергиликтүү жамааттын жашоосуна активдүү катышып, саясий системага жетүү мүмкүнчүлүгү бар дегенди билдириши мүмкүн. Жогоруда айтылгандай, катышуу бюджетинин максаты теңдик, тартуу жана жергиликтүү коомдук структураларды өнүктүрүү

болгонун эске алганда, алардын жетишкендиктеринин ийгилиги чоң күмөн жаратат.

Эгерде Чикаго шаарынын бардык бюджетин түзүүнүн жол-жоболору тууралуу айта турган болсок, анда бул жалгыз гана мэриянын ыйгарым укуктарына кирет жана мэрия аны кесипкөй адамдарды, эксперттерди тартуу менен иштеп чыгып, альдермандардын бекитүүсүнө жиберет. Альдермандар болсо аны өзгөчө талкуулабастан эле кабыл алышат. **M**

Кытай бийликтери азык-түлүктү ыксыз сарп кылуу менен күрөшө баштады

2014-жылдын март айында кытай бийликтери өкмөт мүчөлөрүн жана коомчулукту азык-түлүктү ыксыз сарп кылуу өңдүү кеңири жайылган көрүнүшкө каршы күрөшүүгө чакырган кенен циркуляр жарыялады. Бул тууралуу мамлекеттик Синхуа маалымат агенттиги кабарлады.

Ири калкы бар жана чектелүү жер ресурстарга ээ Кытай көп убакыттан бери азык-түлүккө сурооталап жана сунуш ортосундагы балансты кармоодо кыйналып келет. Бирок ысырапкорчулуктун айынан жана көзөмөлдүн жетишсиздигинен улам азык-түлүктү ыксыз сарптоо көрүнүшү кулачын жаюуда, – деп айтылат буйрукта.

Бул буйрук ККП БК баш кеңсеси жана КЭР Мамкеңешинин башкы кеңсеси тарабынан жарыяланды.

Бул документ аткаминерлердин тамактануусуна ашыкча акча сарптоого тыюу салуу боюнча чараларга көңүл бурат.

Аткаминерлерге коомдук жайларда түшкү тамакка сарптаган сумманы көзөмөлдөө, жөнөкөй, туура жана үнөмдүү тамактануу тапшырылган.

Буйрукка ылайык, өкмөттүк ведомстволор, уюмдар жана мамлекеттик ишканалар коомдук көзөмөл үчүн тамактанууга жумшалган каражаттын суммасын жарыялап турушу керек.

«Администрацияларга сый тамактарды же жыйын жана курстарды өткөрөбүз деген шылтоо менен ичкиликтүү чогулуш уюштурууга уруксат берилбейт», – деп эскерилет буйрукта. **M**

Сиз муниципалдык менчик тууралуу сурадыңыз беле? Биз жооп беребиз!

Бектур ОРОЗБАЕВ,
ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунун юристи, ӨСИ

СУРОО:

Кандай жерлер капиталдык курулуш жүргүзүү укугу менен ижарага берилет, ал эми кайсы жерлерге мындай укук берилбейт?

ЖООП.

ЖӨБ органдары капиталдык курулуш жүргүзүү укугу менен жана капиталдык курулуш жүргүзбөө укугу менен муниципалдык жерлерди ижарага берүүгө укугу бар. Бирок мыйзамдарда жерлердин айрым бир категориялары боюнча чектөөлөр бар. Айталы, эгерде Жер кодексин жана КР Өкмөтүнүн 2011-жылдын 23-сентябрындагы № 571 токтому менен бекитилген «Муниципалдык менчикте болгон жер участкаторуна менчик же ижара укугун берүүнүн тартиби жана шарттары жөнүндө» Типтүү жобону кылдаат окуп чыкса, кайсы жерлер капиталдык курулуш укугу менен, ал эми кайсылары мындай укуксуз бериле турганын түшүнүүгө болот.

Учурдагы мыйзамдарга ылайык, тооруктар (аукцион, сынак) өткөрүлбөй турган төмөнкүдөй эки жагдайды кошпогондо, ЖӨБ органдары жер участкаларын менчикке же колдонууга (ижарага) тоорукта сатуу жолу менен, акынын негизинде, берүүгө милдеттүү:

- жер участкагун түз сатуу жолу аркылуу ижарага берүү шарттары менен колдонууга берүү;
- мамлекеттик-жеке өнөктөштүк тууралуу макулдашууну ишке ашыруунун алкагында жер участкагун колдонууга берүү.

Мындан тышкары ЖӨБ органдары жер участкаларын бекер, тооруктарды өткөрбөстөн Кыргызстандын жарандарынын менчигине бир жолу өлкөнүн бардык аймагында берет:

- турак жай курулушу үчүн жер участкактору,
- айыл чарба максаттарында колдонуу үчүн жер үлүшү.

Андан ары жер участкаларын пайдалануунун мөөнөттөрүн тактап алуу керек. Алар мөөнөтсүз (мөөнөтү көрсөтүлбөстөн), же мөөнөттүү (убактылуу) болушу мүмкүн. Жер участкагун мөөнөттүү (убактылуу), аны менен кошо ижара келишиминин шарттарында пайдалануу деп жерди 50 жылга чейин чектелүү мөөнөткө пайдалануу таанылат. Бирок Типтүү жобого ылайык, өзгөчө бир учурларда калктуу конуштардын жалпы пайдалануудагы жерлери ЖӨБ органдарына 5 жылга чейинки кыска мөөнөттүү ижарага берилсе болот.

Калктуу конуштардын жалпы пайдалануудагы жерлери менчикке берилбейт, бул жерлерде чатыр, күркө, павильондор, жарнак курулмалар же башка капиталдык эмес объекттер өндүү жеңилдетилген типтеги курулуштар жана курулмаларга гана уруксат берилет. Бул жерлерде капиталдык курулуш жүргүзүүгө тыюу салынган.

Калктуу конуштардын жалпы пайдалануудагы жерлерине жолдор, көчөлөр, аянттар, тротуарлар, автомобиль жолдорунун жээгинде жайгашкан жана аны бойлоп өтүүчү жол четиндеги жер тилкелери, бак-дарактар, газондор, арыктар жана башка сугат тармактары, өткөөлдөр, бульварлар, скверлер, көлмөлөр кирет.

Ошентип ЖӨБ органдары жалпы колдонуудагы жерлерди кошпогондо, муниципалдык жерлери капиталдык курулуш укугу менен 50 жылга чейинки мөөнөткө бере алат. Ошону менен бирге жерди пайдалануучу тийиштүү уруксат документтерди алган күндөн тарта ижарага алынган участкакто курулуштарды жүзөгө ашырууга милдеттүү.

Кошумча маалымат: КР Жер кодексинин 7, 13, 25, 29, 32, 50, 78-беренелери, КР Өкмөтүнүн 2011-жылдын 23-сентябрындагы № 571 токтому менен бекитилген «Муниципалдык менчикте болгон жер участкаторуна менчик же ижара укугун берүүнүн тартиби жана шарттары жөнүндө» Типтүү жобо.

СУРОО:

Бардык жерде жер участкатору мечиттердин курулушу үчүн берилип келеген жана берилүүдө. Мындай курулмалардын ээсин аныктоо маселеси курч турат. Анткени жер участкаларын берүү процессинде өтө көп укук бузуулар болуп келет. Мындай кырдаалда ЖӨБ органдарынын аракеттеринин алгоритми кандай болуш керек?

ЖООП.

ЖӨБ органдары жер участкаларын физикалык же юридикалык жактарга менчикке же колдонууга (ижарага) мечиттерди курууга же башка максаттар үчүн тооруктарда сатуу жолу менен акынын негизинде берип келет. Төмөндө көрсөтүлгөн учурларда гана тооруктар (аукцион, сынак) өткөрүлбөйт:

- жер участкаларын түз сатуу жолу аркылуу ижарага берүү шарттары менен колдонууга берүү;
- мамлекеттик-жеке өнөктөштүк тууралуу макулдашууну ишке ашыруунун алкагында жер участкаларын колдонууга берүү.

Турак жай курулушуна жер участкалары, ошондой эле айыл чарба максаттарына пайдалануу үчүн жер үлүштөрү бекер берилет.

Ар бир жаран же болбосо диний уюм тооруктарга катышууга жана акы төлөөнүн негизинде 5 жылга чейинки мөөнөткө капиталдык курулуш жүргүзүүгө уруксат берилбеген жалпы колдонуудагы категориядагы жерлерди кошпогондо, жер участкаларын менчикке же мечиттин курулушу үчүн пайдаланууга алууга укуктуу.

Ошону менен бирге динге ишенгендердин диний керектөөлөрүн канааттандырууга, диний тарбия берүүгө, сыйынууга, намазга чогулууга, үгүт-насаат айтууга багытталган диний уюмдардын ишмердүүлүгүн жүргүзүүдө өлкөнүн мыйзамдары менен **мечиттин курулушу үчүн жер участкаларын алууда аларга өзүнчө атайын укуктар каралган эмес.**

Ошондуктан ЖӨБ органдары диний имараттарды жана курулмаларды куруу үчүн физикалык жана юридикалык жактарга жер берүүнүн жөнөкөйлөштүрүлгөн же акысыз берген кандайдыр бир механизмдерин караштырбаган жер мыйзамдарынын жалпы талаптарын карманышы керек.

Кошумча маалымат: КР Жер кодексинин 7, 13, 25, 29, 32, 50, 78-беренелери, КР Өкмөтүнүн 2011-жылдын 23-сентябрындагы № 571 токтому менен бекитилген «Муниципалдык менчикте болгон жер участкаторуна менчик же ижара укугун берүүнүн тартиби жана шарттары жөнүндө» Типтүү жобо; «КРда динге ишенүү эркиндиги жана диний уюмдар жөнүндө» КР мыйзамынын 8-бер., 15-бер.

СУРОО:

Муниципалдык башкаруунун бүгүнкү практикасы мындай: негизги каражатка, анын ичинде кыймылсыз мүлккө бардык амортизациялык чегерүүлөрдү ЖӨБ органдары күндөлүк чыгашаларга коротушат. Бул каражаттар топтолбойт, анткени эгерде ошол топтолгон каражат кийинки жылга өтүп кетсе, анда ЖӨБ бул суммага теңдештирүүчү грантты албай калат. Капиталдык салымдар үчүн каражат топтоонун башка кандай мыйзамдуу жолдору бар?

ЖООП.

Теңдештирүүчү гранттын көлөмүн эсептөө алынган кирешелерди гана эмес, бар болгон чыгашаларды да эсепке алуу менен жүргүзүлөт. Формула мындайча иштейт: түз эмес пропорциядагы теңдештирүүчү гранттардын көлөмү өткөн жылдагы кирешелерди иш жүзүндө аткарганына жараша болот. Мындан тышкары индекстер жана коэффициенттер да чоң таасирин тийгизет, алар Кыргыз Республикасындагы бардык айылдык аймактардын киреше потенциалын эсепке алуу менен эсептелип чыгат. Бул болсо конкреттүү муниципалитеттен эсептөөлөрдүн көз карандуулугунун деңгээлин азайтат. Бирок бул ой толгоолордун өз чындыгы бар. Ошондуктан жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын киреше табууга болгон мотивациясын арттыруу үчүн теңдештирүүчү гранттарды эсептөө формуласына өзгөртүү киргизүү зарыл.

Бул маселени ченемдик укуктук акттарга жана теңдештирүүчү гранттарды эсептөө формулаларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жолу менен чечүү зарыл. Амортизациялык чегерүүлөрдү топтоонун башка мыйзамдуу жолдору жок жана бул ЖӨБгө акча топтоодо жана инвестицияларды башкарууда чоң кыйынчылыктарды жаратып жатат.

СУРОО:

Жер астындагы кендерди мыйзамсыз иштеткендерге (физикалык жактар) салык салууну уюштурса болобу?

ЖООП.

Суруону башкача берүү зарыл. Жер астындагы кендерди мыйзамсыз иштеткендерди көмүскөдөн чыгарып, алардын ишмердүүлүгүнөн түшкөн салыктарды жергиликтүү бюджетке жиберсе болобу?

КР мыйзамдары, өзгөчө Салык кодексинин талаптары салыктык каттоого тургузуу жана салыктын айрым бир түрлөрүн төлөтүү фактысын текшерүү максатында салыктык көзөмөлдүн айрым бир түрлөрүн түздөн-түз жүзөгө ашырууга ЖӨБ органдарына уруксат берет. Эгерде ЖӨБ органдарынын ыйгарым укуктары жетишсиз болсо, анда ЖӨБ органынын суроо-талабы боюнча мамлекеттик каттоо кызматынын бөлүмчөлөрү каттоого мажбурлап тургузууну жана административдик таасир көрсөтүүнү жүзөгө ашыра алат.

СУРОО:

үч жыл аяктагандан кийин гана чыга турган соттун чечимине чейин эле ээлерин таштап кеткен кароосуз калган объекттерди экономикалык жүгүртүүгө кантип өткөрсө болот?

ЖООП.

Менчик ээси болбогон, же ээси белгисиз болгон, же анда ээси баш тарткан буюм ээсиз деп аталат.

Эгерде кыймылсыз мүлктүн ээси болуп эсептелбеген ЖӨБ органы ошол мүлккө 15 жылдан бери өзүнүн кыймылсыз мүлкү катары ак ниеттүүлүк менен мамиле жасап, ага ачык жана үзгүлтүксүз ээлик кылып келатса, анда КР Жарандык кодексинин 265-беренесинин негизинде ал ошол мүлккө менчик укугун алат. Бул болсо көптөн бери ээлик кылуу болуп саналат. Мунун негизинде мүлктү муниципалдык менчик деп таануу үчүн соттун чечими талап кылынат.

Ошону менен бирге КР Жарандык кодексинин 257-беренеси ЖӨБ органдарына 3 жылдын ичинде ээсиз буюмду муниципалдык менчикке өткөрүп

алууга мүмкүнчүлүк берет. Бул үчүн ЖӨБ органы ээсиз кыймылсыз буюмду кыймылсыз мүлктү каттоо боюнча мамлекеттик каттоо органында (Мамкаттоодо) каттап коюш керек жана 3 жыл аяктагандан кийин бул буюмду муниципалдык менчик катары таануу талабы менен сотко кайрыла алат.

Ошентип, эгерде айылдык аймактын (шаардын) территориясында жайгашкан кыймылсыз мүлк (объект) чындап эле кароосуз/ташталган болуп эсептелсе, анда ЖӨБ органдары аны экономикалык жүгүртүүгө киргизип, андан пайда көрсө болот. Ошону менен бирге мүлккө муниципалдык менчик укугу же 15 жыл өткөндөн кийин ээлик кылгандын негизинде, же мамкаттоого каттагандан кийин 3 жыл өткөн соң пайда болот. Экөөндө тең ээсиз мүлктүн тийиштүү чечими күчүнө киргенден кийин гана муниципалдык менчикке өтөт.

(кошумча маалымат үчүн төм. караңыз: КР Жарандык кодексинин 257, 265-бер., «Мүлккө муниципалдык менчик жөнүндө» КР мыйзамынын 5-беренеси). **M**

Прокуратура башкаруунун аймактык органдарындагы коррупциянын рейтингин жарыялады. Акимиаттар алдыда

Жергиликтүү өз алдынча башкарууда эң коррупциялык чөйрө деп салтка айланып калгандай жерлерди берүү эсептелет. Өнүктүрүү саясат институту ЖӨБ органдарында коррупцияны болтурбоо боюнча бир катар алдын алуучу иш-чараларды өткөрүү сунушу менен Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасына кайрылды. Жооп күтүлүүдө.

Ал эми азырынча жергиликтүү өз алдынча башкаруу системасында коррупциялык кылмыштардын статистикасына көз жүгүртүп көрөлү. Бул статистиканы маалымат агенттиктери 2014-жылдын

17-апрелинде Жогорку Кеңештин жыйынында сөз сүйлөгөн башкы прокурор Аида САЛЯНОВАга шилтеп жазып чыгышты.

Эмесе, башкы прокурордун айтымында, коррупциялык белгилердин көп бөлүгү айыл өкмөтүндө, мэрияларда, акимиаттарда жана билим берүү тармагында катталган.

«453 айыл өкмөттүн жана 31 мэриянын кызматкерлерине карата 594 акт жазылган, 40 акимиаттын кызматкерлерине карата 205 кылмыш иши козголгон – 86 акт жана 11 кылмыш иши», – деп

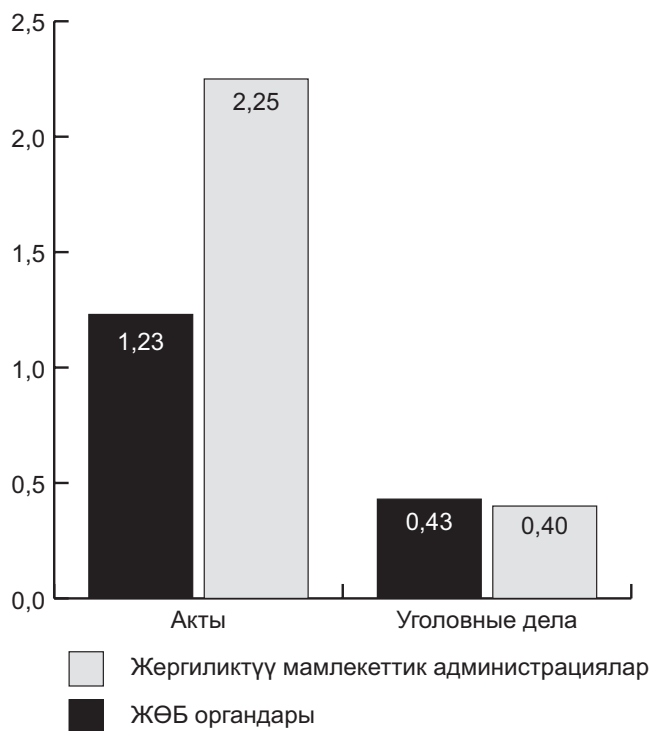
маалымдаган башкы прокурор жер, экология, эмгек жана курулуш нормалары жаатында мыйзамдарды көбүрөөк акимдер жана мэрлер бузаарын кошумчалады. (АКИ Пресс)

Өткөн жылга салыштырмалуу айыл өкмөтүндө аныкталган укук бузуулардын саны 23 пайызга төмөндөдү (2012-жылы 253 кылмыш иши, 2013-жылы 205 иш).

Өткөн жылдары Башкы прокуратура бул органдардын саны тууралуу маалыматтарды бербестен, жөн гана кылмыштардын санын атап келсе, бул жолу кылмыштардын санын органдардын санына байлаганы көңүлдү бурдурган факт болду. Бул болсо коррупциянын деңгээлине карата дагы да объективдүү жагдайды көрүүгө жардам берет. Санды санга бөлүү башкаруунун 1 органына канча кылмыш туура келерин көрсөтүүдө.

Диаграммада көрүп тургандай, ресурстарды башкаруу боюнча өзгөчө ыйгарым укуктарга ээ болбосо да акимиаттарда дээрлик эки эсе көп коррупциялык кылмыштар аныкталган. ЖМАга караганда ЖӨБ кызматкерлерине карата кылмыш иши көбүрөөк козголгон. Бирок ЖМАда мыйзамдуулук ашкача бузулат жана алар кылмыштык-укуктук мүнөзгө ээ эмес. **M**

1-диаграмма. Башкаруунун 1 аймактык органына коррупциялык кылмыштардын саны

Новости Проета «Голос граждан и подотчетность органов МСУ: бюджетный процесс» (ГГПОМСУ)

Жергиликтүү жамааттын типтүү уставы бекитилди

2014-жылдын 4-мартында КР Өкмөтүнө караштуу ЖӨБ иштери жана этностор аралык мамилелер боюнча мамлекеттик агенттиктин директору Н.К.Касиев «Жергиликтүү жамааттын Типтүү уставын бекитүү тууралуу» № 01-24/19 Буйрукка кол койдү. Типтүү устав элдик бийликтин негиздерин мындан ары да бекемдөө жана жергиликтүү өз алдынча башкарууну өркүндөтүү, жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүгө катышууда жергиликтүү жамааттардын ролун жогорулатуу максатында бекитилди.

Бул буйрукка ылайык, айылдык аймактардын ЖӨБ органдарына жергиликтүү жамааттын Уставын иштеп чыгууда жана кабыл алууда Уставдын ушул долбоорун жергиликтүү калк арасында талкуулап, аны 2014-жылдын 1-августуна чейин кабыл алуу сунушталат. Ошону менен бирге «жергиликтүү өз алдынча башкаруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамын, жергиликтүү жамааттын Уставын талкуулоо жана кабыл алуу боюнча Колдонмону жана жергиликтүү жамааттын чыныгы Типтүү уставын колдонмо кылып алуу зарыл.

Жергиликтүү жамааттын Типтүү уставынын жаңы редакциясынын долбоору ЖӨБЭММА менен ЭҮЖӨБОЖ/ӨСИ Долбоору ортосундагы Биргелешкен иш-чаралар планына ылайык иштелип чыккан. Жергиликтүү жамааттын Уставынын жаңы долбоору Кыргызстандын үч айылдык аймагында талкууланды: 2013-жылдын 4-ноябрынан 20-декабрь мезгил аралыгында Ивановка АА (Чүй облусу), Ленин АА (Жалал-Абад облусу) жана Кара-Ой АА (Ысык-Көл облусу) өткөрүлдү. Бул муниципалитеттер түрдүү критерийлер боюнча – географиялык жайгашуусу,

этникалык курамы жана башка параметрлери боюнча пилоттор катары көбүрөөк туура келди.

Жалпы жонунан жергиликтүү жамааттын Уставынын долбоорун талкуулоого 1288 адам катышты. Алардын ичинде ЖӨБ органдарынын өкүлдөрү (АК депутаттары жана АӨ кызматкерлери) жана айылдык карапайым жашоочулары – дыйкандар, мугалимдер, пенсионерлер, жумушсуздар, жамааттардын лидерлери, жаштар ж.б. бар. Үч АА иш-чаралардын (чакан чогулуштар жана айылдардын жалпы чогулуштары) жалпы саны 29 болду, баары болуп 217 сунуш түштү.

Пилоттук жамааттарда өткөрүлгөн иштердин натыйжалары Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Жергиликтүү өз алдынча башкаруу иштери жана этностор аралык мамилелер боюнча мамлекеттик агенттик (мындан ары – ЖӨБЭММА) менен биргеликте 2014-жылдын 17-январында Бишкекте өткөн «Пилоттук айылдык аймактарда жергиликтүү жамааттын Типтүү уставынын долбоорун талкуулоонун натыйжалары» темадагы тегерек столдогу талкуунун жүрүшүндө баяндалды.

Маалымат: Устав – бул жергиликтүү Конституция, анда жамааттар муниципалитеттин турмуш тиричилигин уюштуруунун көптөгөн маселелерин өз алдынча чечип, жамаат мүчөлөрү карманган эрежелерди белгилешет. Уставды талкуулоонун жүрүшү тууралуу кенен маалыматты 2014-жылдын январь-февраль айлары үчүн чыккан «Муниципалитет» журналынан таба аласыз. Журналдын электрондук версиясын www.municipalitet.kg сайтында көрүүгө болот.

10 айылдык аймак менен гранттык макулдашууларга кол коюлду

2013-жылдын аягында Швейцариянын Кыргыз Республикасындагы элчилиги ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунун Кичи гранттар программасына кошумча каржылоо бөлүү тууралуу чечим кабыл алган. Гранттар артыкчылыктуу көйгөйлөрдү чечүү боюнча долбоорлорду ишке ашыруу үчүн жергиликтүү жамааттарга арналган.

2013-жылдагы Кичи гранттар программасына катышкан жана эң көп балл алган табыштамалардын ичинен донор берген кошумча каржылоонун эсебинен колдоо көрсөтүү үчүн 10 долбоор танда-

лып алынган. Ар бир муниципалитет мектептердин, бала бакчалардын, спорттук аянтчалардын ремонту, суу түтүктөрүн кеңейтүү, техникаларды сатып алуу үчүн 1 миллион сомдоналышат.

Түп районундагы Арал АА, «Жылуулук – бул балдардын саламаттыгы жана келечеги» Долбоору. Жылуулук системасы ремонттолуп, эки элеттик мектептеги терезе, каалгалар жана полу жаңысына алмаштырылат. «Өткөн жылы биз Гранттык программа сынагында жетиштүү балл албай калганыбызга өкүнүп калып, кайрадан табыштама берейин

деп турганбыз, – деп айтып берди муниципалитеттин башчысы Султан КАСЫМБАЕВ. – Бирок бизге миллион сом өлчөмүндө кошумча гранттык каражат бөлүнгөнү тууралуу кубанычтуу кабарды угузшту. Эми биз өз долбоорубузду ишке ашыра алабыз – эки мектепти толугу менен оңдоп-түзөп, балдарыбыздын билим алуусу үчүн шарттарды жакшырта алабыз!».

Ысык-Көл облусунун Ак-Суу районундагы Ак-Чий АА жана Тоң районундагы Ак-Терек АА, ошондой эле Жалал-Абад облусунун Сузак районундагы Багыш АА сынакка таштанды жыйноо боюнча долбоорлорду сунушташты. Бул 3 муниципалитет гранттык каражаттарга таштанды жыйноо үчүн тракторлорду жана экскаваторлорду сатып алышмакчы. Багыш айыл өкмөтүнүн адиси Айшакан ОСОРОВАНЫн айтымында, мына ушундай колдоонун жардамы менен алардын айылдык аймагынын тегерек чети өзгөрөт: «Тракторду сатып алгандан кийин биздин айылдар тазарат. Таштанды жыйноо үчүн атайын техниканы акыркы жолу качан алганыбыз эсимде да жок». Ак-Терек АА башчысы акыркы мезгилде аймактын территориясында катуу тиричилик калдыктарынын көлөмү көбөйгөнүн белгиледи. Бул аймак күн сайын 500гө жакын, ал эми жайында 10 эсе көп машине өткөн жолдун боюнда жайгашкан. Таштандын көлөмү да өсүп, мунун айынан ар кандай жугуштуу ооруларга кабылган адамдардын да саны өсүп жатат.

Ысык-Көл облусунун Жети-Өгүз районундагы Ак-Дөбө АА долбоору мектепти колдоого багытталган. Гранттык каражатка жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары элеттик мектептин чатырын, терезелерин, каалгаларын жана полун алмаштыруу боюнча ремонттук иштерди жүргүзүүнү пландап жатат.

Ысык-Көл облусунун Түп районундагы Карасай АА Токтоян айылында суу түтүк түйүнүн кеңейтүүгө багытталган долбоорду ишке ашыруу мүмкүнчүлүгүн алды. «Биз он колонкасы бар суу түтүк люктарын орнотуу жолу менен Токтоян айылынын тургундарын таза суу менен камсыздоо боюнча жагымдуу шарттарды түзгүбүз келет. 2005-жылы суу түтүк түйүнүн калыбына келтирүү боюнча капиталдык иштер жүргөн. Бирок ал кезде биз айыл кеңейет деп ойлогон эмес экенбиз, – дейт муниципалитеттин өкүлү. – 2006-жылы 35 жаңы короодон жаңы суу түтүк системасын өткөргөнбүз. Бирок суу жетишпей жатты. Бул болсо элеттиктердин ден соолугуна терс таасирин тийгизип, түрдүү жугуштуу оорулардын пайда болушуна алып келди. Гранттын жардамы менен 1250 метр суу түтүгүн өткөрүп, калган тургундарды таза суу менен камсыздоону пландап жатабыз».

Ысык-Көл облусунун Түп районундагы Михайлов АА спортту өнүктүрүүгө жана сергек жашоо образына өзгөчө көңүл бурат. Аймактын территориясында мектепке караштуу спорттук зал, күрөш залы, чоң футбол аянтчасы бар. «Бизде машыктыруучулар иштейт – спорттун мастери жана спорттун мастерине талапкер. Берилген гранттык каражатка биз курчалган кичи футбол-волейбол талаасын курайын деп турабыз жана бул иштер спорт менен алектенгендердин санын 25% көбөйтөт деп үмүт артабыз», – дешет долбоордун демилгечилери.

Жалал-Абад облусунун Базар-Коргон районундагы Бешик-Жон АА балдарды мектепке чейин даярдоо үчүн шарттарды түзүү максатында грантка кошумча жергиликтүү бюджеттин жана калктын салымы катары 400 миң сомдон ашык каражат бөлүп жатат. Бешик-Жон айыл өкмөтүнүн сатып алуулар боюнча адиси Жумали БУРКАНОВдун айтымында, бул ата-энелер үчүн чоң колдоо болмокчу: «Албетте мектепке чейинки курактагы балдарды мектепке даярдоого мүмкүнчүлүктүн жоктугу олуттуу маселе.

Бул көйгөйдү айылдык чогулуштарда жана жашоочулардын жыйынында бир нече жолу көтөрүп отуруп, акыры даярдоочу топторду уюштуруу идеясы пайда болду. Анын үстүнө ыңгайлуу имарат да бар болчу. Долбоордун алкагында мектептин базасында мектепке даярдоо боюнча 2 топту (50 бала) жана бала бакчанын 2 тобун (50 бала) ачуу пландалып жатат. Жылытуучу системаны орнотуп, эмеректерди, оюн залы үчүн жабдууларды сатып алып, бала бакчанын короосун көрктөндүрүп, курчап чыгыш керек. Натыйжада мындан мектеп жашына чейинки 100 бала жана 200 ата-эне пайда көрөт. 12 киши иш менен камсыздалат. Албетте бала бакча мамлекеттик бюджеттин эсебинен каржыланат».

Жалал-Абад облусунун Ала-Бука районундагы Ак-Коргон АА спорттук залын 2008-жылы эле КР Өзгөчө кырдаалдар министрлигинин адистери пайдаланууга болбойт деп тапкан. «Муниципалитет өз күчү менен имаратты ремонттой албайт, – деп кейиди ЖӨБ башчысы. – Балдарга боорубуз ооруйт. Дене тарбия сабагы жазында жана күзүндө сыртта өтүлөт, ал эми кыш мезгилинде такыр эле

болбойт, бул болсо балдардын ден соолугуна терс таасирин тийгизип жатат. Гранттын жардамы менен биз чатырды калыбына келтирип, мектептин спорттук залынын жылытуучу системасын капиталдык ремонттон өткөрөбүз. Жергиликтүү бюджеттен 300 миң сомго жакын каражат бөлөбүз».

«Жалал-Абад облусунун Тогуз-Торо районундагы Сары-Булуң АА бала бакчалардын биринде 45 бала тарбияланат, – деп сөзүн баштады ЖӨБ башчысы Тойгонбай МОЛДОБАЕВ, – бирок бала бакчада керебеттер жок болгондуктан түштөн кийин балдар жерге жатып укташат. Оюн аянтчасы жок. Гранттын жардамы менен эмерек сатып алып, балдар үчүн оюн аянтчасын курабыз».

Эмесе, гранттарды бөлүү тууралуу чечим кабыл алынды. Бирок ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунун Кичи гранттар программасынын өзгөчөлүгү – бардык каражаттар адегенде жергиликтүү бюджетке келип түшөт, андан кийин мамлекетти сатып алуулар механизми аркылуу долбоорлорду ишке ашырууга багытталат. Мына ушул жерде ар бир муниципалитет бир топ кыйналат. Анткени сатып алуулар жөнүндө мыйзамдар өтө татаал, ал эми сатып алуулар боюнча сертификатка ээ адистер жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында аз. Андыктан Өнүктүрүү саясат институту айыл өкмөт башчылары жана сатып алуулар боюнча адистер үчүн «КР мыйзамдарынын мамлекеттик сатып алууларга карата талаптарынын негиздери» аттуу практикалык семинар өткөрдү. ЭҮЖӨБОЖ долбоорунун гранттар боюнча менеджери Султан МАЙРАМБЕКОВдун айтымында, тесттик баракчалардын анализи катышуучулар-

дын билими 39% өскөнүн көрсөттү. Катышуучулар стандарттык тендердик документтер менен иштегенде өзгөчө кыйналышат. Аны менен катар аванстык төлөмдү, тендердик табыштаманын жана келишимди аткаруунун кепилденген камсыздоосунун көлөмүн жана формасын, ошондой эле айып санкцияларын аныктоодо өтө көп суроолор пайда болот. Албетте биз мындан ары да тендерлерди уюштуруу жана өткөрүүдөн баштап, объекттерди колдонууга бергенге чейинки бардык суроолор боюнча муниципалитеттерге кеп-кеңештерибизди берип турабыз».

Султан КАСЫМБАЕВ, Арал айыл өкмөтүнүн башчысы: «Сатып алуулардын жол-жоболорунун өзөгүн билип алуу АӨ башчысы катары мен үчүн пайдалуу болду. Анткени мыйзам боюнча сатып алууларды өткөрүүнүн натыйжалары үчүн башчы

жооп берет да. Тендерге көзөмөл жүргүзүүгө, сатып алуулар боюнча адистер менен биргелешип иштөөгө бардык күчтү жумшоого аракеттенем».

Жумали БУРКАНОВ, Бешик-Жон АӨ сатып алуулар боюнча адиси: «Мен Каржы министрлигинде окуудан өткөнүмө жана мамлекеттик сатып алуулар боюнча сертификатым бар болгонуна карабастан бүгүнкү окутууга катышуу мен үчүн абдан пайдалуу болду. Көрсө, мен дагы көп нерсени билбейт экенмин».

Тойгонбай МОЛДОБАЕВ, Сары-Булуң АӨ башчысы: «Аймакта сапаттуу курулуш жүргүзүү, сапаттуу кызмат көрсөтүүлөрдү жана товарларды сатып алуу туура башкаруунун негизи болуп эсептелет. Ал эми баары сатып алуулар боюнча окутуудан башталат».

Элеттик муниципалитеттер 2013-жыл үчүн бюджетти аткаруу маселеси боюнча коомдук угууларды өткөрүштү

2014-жылдын 10-февралынан 28-февралына чейин Ысык-Көл жана Жалал-Абад облустарынын 16 айылдык аймагында ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунун консультациялык жана техникалык колдоосу менен 2013-жылга бюджеттин аткарылышы боюнча коомдук угуулар өттү. Угууларга 1269 адам (359 аял) катышты. Анын ичинде жергиликтүү кеңештин депутаттары, демилгелүү топтордун мүчөлөрү, жамааттын активисттери, массалык маалымат каражаттарынын өкүлдөрү, айылдын карапайым жашоочулары жана башка кызыкдар адамдар катышты. Калкка угуулар тууралуу маалымат берүү үчүн алдын ала ар бир айылда коомдук жайларда алдыда боло турган иш-чара тууралуу кыска маалымат жазылган плакаттар илинди; депутаттарга, мекемелердин жана уюмдардын жетекчилерине, ишкерлерге, жамааттын лидерлерине жана айылдын карапайым жашоочуларына коомдук угууларды өткөрүүнүн эрежелери жазылган чакыруулар жиберилди. Мындан тышкары угуулардын катышуучулары бюджеттин бардык беренелери боюнча чыгашалар тууралуу кенен маалымат алышты: билим берүү, социалдык маселелер, коммуналдык кызмат көрсөтүүлөр, айыл өкмөтүнүн ишмердүүлүгү, коомдук тартип, маданият жана спорт, айлана-чөйрө, башка чыгашалар. Айыл өкмөтүнүн финансылык-экономикалык бөлүмдөрүнүн жетекчилери ЖӨБ органдарынын бюджетти эмнеден тураарын айтып беришти: мамлекеттик салыктар, жергиликтүү салыктар жана жыйымдар, салыктык эмес төлөмдөр, категориялык грант, теңдештирүүчү грант, дем берүүчү грант, республикалык бюджеттен берилген каражаттар.

Коомдук угуулардын максаты – башкаруунун ачыктыгын көрсөтүп, элеттик жашоонун маанилүү маселелерин талкуулоого жана чечим кабыл алууга калктын бардык катмарларын, анын ичинде пенсионерлерди, жаштарды жана үй кожойкелерин тартуу.

Бюджет жалгыз ЖӨБ органы үчүн гана эмес, айылдык аймактын территориясында жашаган ар бир тургун үчүн да маанилүү. Анткени ал ичүүчү суу менен камсыздоо, таштанды жыйноо, жолдорду оңдоо боюнча кызматтарды көрсөтүүдө эмне үчүн маселе жаралаарын жана аны кантип чечүү керектигин билүүгө акылуу. Ошондой эле финансы каражаттары туура бөлүштүрүлүп жатабы? Коомдук угуулардын практикалык маңызы жарандар ЖӨБ органдары менен биргеликте бул маселелерди чечүүнүн жолдорун табууда жатат. Бул болсо дайыма тартыш болгон каражаттарды сарптоонун натыйжалуулугун арттыруу аркылуу ЖӨБ органдарын башкаруунун сапатын жакшыртууга жол ачат. калктын артыкчылыктарын жана маселелерин билүү менен гана жергиликтүү өз алдынча башкаруунун сапаттуу жана натыйжалуу саясатын жүргүзсө болот.

Талкуу учурунда жарандар ЖӨБ органдарга берген суроолору жана сунуштары дайыма угуулардын эң мазмундуу жана кызыктуу натыйжасы болот. Бул жолу муниципалитеттин жашоочулары бала бакчалардын, көпүрөлөрдүн курулушу, айылдарга электр жарыгын өткөрүү, жолдордун ремонттук иштери, ичүүчү суу үчүн куурларды төшөө боюнча сунуштарды киргизишти. Ошондой эле бош убакытты натыйжалуу өткөрүү боюнча сунуштар жаңырды. Мисалы, аксакалдардын жолугушуусу үчүн айылда тапчан орнотуу тууралуу сөз болду.

Тоң айыл өкмөтүнүн башчысы Гүлмира БЕКТУР-ГАНОВА экинчи жыл катары менен бюджет боюнча коомдук угууларды өткөрүп келатат: «Бюджет чакан болгонун билген жашоочулар ишембиликтерди өткөрүп, башка иш-чараларды уюштуруп, айыл өкмөтүнүн жашоосуна активдүү катышууда. Коомдук угуулардан кийин жарандар көбүрөөк активдүү болуп калышат. Анткени бюджет тууралуу маалыматты ачык айтуу ЖӨБ органдары менен калк ортосундагы өз ара ишенимдин деңгээлин арттырат».

Теңдештирүүчү гранттардын реформасын ачык талкуулоо керек!

2014-жылдын 20-мартында Дүйнөлүк банк Кыргыз Республикасында бюджеттер аралык мамилелердин маселелери боюнча мамлекеттик органдардын өкүлдөрү жана эксперттер үчүн талкуу уюштурду.

Иш-чаранын жүрүшүндө Дүйнөлүк банктын өкүлү Мигара де СИЛЬВА жана эл аралык кеңешчи Андрей ТИМОФЕЕВ талкуунун катышуучуларынын көңүлүнө теңдештирүүчү гранттарды бөлүштүрүү маселелери боюнча маалыматты сунуштады.

Талкуунун катышуучуларынын арасында ӨСИНН БЮДЖЕТ боюнча эксперти, ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунун адиси Асылбек ЧЕКИРОВ да болду. Ал бюджеттик жетишпестикти теңдештирүү маселеси

боюнча өзүнүн аналитикалык иштерин сунуштады. Ошону менен бирге теңдештирүүчү гранттарды эсептөөдө объективдүүлүктү арттыруу боюнча сунуштар берилди. Мындан тышкары ЭҮЖӨБОЖ Долбоору тарабынан механизмдер сунушталды. Бул механизмдер иштегенде дотациядагы айылдык аймактарда грант кандай эсептелип чыкканына карабастан акча табуу мотивациясы артат.

Өнүктүрүү саясат институту Дүйнөлүк банктын теңдештирүүчү гранттын формуласын өркүндөтүү боюнча сунуштарын теңдештирүү реформасы нормативдик базага киргизилгенге чейин эле эксперттик жамаат жана муниципалитеттер талкууга алат деген ишенимин билдирет.

Мамлекеттик жана муниципалдык кызмат жөнүндө жаңы мыйзам сунушталды

2014-жылдын 28-мартында Бишкекте Мамлекеттик кадр кызматынын Консультативдик-эксперттик кеңешинин (МКК КЭК) жыйыны өттү. Анын жүрүшүндө катышуучулардын көңүлүнө «Мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат жөнүндө» Мыйзам долбоору сунушталды.

ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунун алкагында ӨСИ адистери да бул мыйзамдын долбоорун иштеп чыгууга активдүү катышкан. Муниципалдык кызмат боюнча долбоордун эксперти Нурдин КҮМҮШБЕКОВдун айтымында, бул мыйзам өзүнө муниципалдык кызматка

карата да маанилүү инновацияларды камтыйт: мамлекеттик кызмат статусуна теңештирүү, муниципалдык кызматчылардын эмгек акысынын жана алардын ишмердүүлүгүн баалоонун бирдиктүү системасы, ротациянын бирдей шарттары, квалификацияны жогорулатуу жана кадрларды кайра даярдоо ж.б. Жаңы Мыйзам мамлекеттик жарандык кызматтын да, муниципалдык кызматтын да статусун бир кыйла жогорулатууга жол ачат. Бул болсо мамлекеттик органдардын жана ЖӨБ органдарынын ишмердигиндеги натыйжалуулукту арттырууга таасирин тийгизет.

Улахол: таза көчө сынагы

Улахол айылдык аймагындагы Кара-Талаа айылында таза көчөлөрдүн сынагы, ошондой эле түшүм майрамы жана ыр сынагы өттү.

Кара-Талаа айылынын айылдык кеңешинин депутаттары уюштуруу иштери жана байгелер үчүн 14 миң сом өлчөмүндө каражат бөлүп беришти. Комиссиянын курамына кирүү менен депутаттар сынакты уюштуруудагы айкындуулукка жана адилеттүүлүккө көз салып турушту. Натыйжада М.Урманбетовдун урматына аталган көчө биринчи орунду ээлеп, 5 миң сом байге алды. Экинчи орунду жана 3 миң сом байгени Сарбат көчөсүнө ыйгарышты. Үчүнчү орунду жана 1,5 миң сомдон байгени эки көчө – Кодонтаев жана Төлөсүн утуп алды. Башка көчөлөр да куру калган жок жана сынакка катышканы үчүн миң сомдон алышты. Тургундардын айтымында, СССР заманынан бери айыл көчөлөрү мынчалык таза болгон эмес. Жарандар ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунан Чакан гранттар программасы боюнча алган трактордун жана HOWO машинесинин пайдасын баалай алышты.

Андан кийин сынак түшүм майрамы менен уланып, анын жүрүшүндө ар бир айыл айыл чарбасындагы өз жетишкендиктерин көрсөтө алды. Бардык айылдар сынакка чоң жоопкерчилик менен мамиле жасашты жана калыстар тобу оор тандонун алдында калды. Бирок таймаш деген таймаш экен, натыйжада 220 түрлүү тамак даярдаган айыл жеңүүчү болуп табылды. Экинчи орунду 190 түр тамак жасаган Кара-Талаа айылына ыйгарышты. Үчүнчү орунду 70 түр тамак жасашкан Шор-Булак жана Оттук айылдары тең бөлүштү. Калыстар тобуна райондук администрациянын атайын чакырылган өкүлдөрү кирип, жеңүүчүлөргө тийиштүү байгелерди беришти. Сынактын бардык катышуучулары жыйынтык адилеттүү болгонун таанышты.

Майрам Кара-Талаа айылында ыр сынагы менен жыйынтыкталды. Аймакта маданий иш-чаралар көптөн бери өтпөгөнү байкалып турду, тургундар ушул өңдүү иш-чараларды сагынып калган экен. Ар бир ыр

дүркүрөгөн кол чабуулар жана көрүүчүлөрдүн колдосу менен коштолуп турду. Айылдыктар убактысынын тартыш болгонуна карабастан айылдагы майрамга катышып кетүүгө убакыт тапкан ырчы Мээрим КАРЫ-ПОВАНЫ коё бербей, кайра-кайра ырдатып жатышты.

Аймактын бардык жашоочулары убакытты көңүлдүү өткөрүп, баарлашпастан гана, жергиликтүү өз алдынча башкаруу менен жергиликтүү жамаат ортосундагы мындан кийинки да кызматташтык жана өз ара түшүнүшүү айыл көйгөйлөрүн чечүүгө жардам берет деген ишенимге ээ болушту.

Өнүктүрүү саясат институтунун жаңылыктары

ӨСИ Бишкек шаарын өнүктүрүүнүн стратегиялык артыкчылыктарын жана социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасын иштеп чыгууга катышты

2014-жылдын 31-мартында Бишкек шаарынын мэри К.К.Кулматов Бишкек шаардык кеңешинин депутаттарын 2014-2018-ж.ж. мезгилине шаардын социалдык-экономикалык өнүгүү Программасы менен тааныштырды.

Программа 2014-2018-ж.ж. мезгилине Бишкек шаарынын стратегиялык артыкчылыктарына камтылган принциптерди ишке ашырууга негизделген. Аны шаардык кеңеш 2014-жылдын январь айында кабыл алган эле. Программда Бишкек шаары коопсуз, ыңгайлуу, ийгиликтүү калаа катары көрсөтүлгөн. Программанын өзөктүү индикаторлоруна жана милдеттерине жетүү үчүн тапшырмалар белгиленди.

Өнүктүрүү саясат институту Өнүгүүнүн стратегиялык артыкчылыктарын да, Бишкек шаарынын

социалдык-экономикалык өнүгүү Программасын да иштеп чыгууга активдүү катышты. Бул фактор эки документтин бирин-бири улантып, толуктап туруусун камсыздап, шаардын өнүгүүсүнө карата шаардык кеңештин депутаттарынын жана мэриянын бирдиктүү көз карашын калыптандырууга көмөктөштү. Программанын негизине башкаруу системасын реформалоо жана жаңы бюджеттик саясатты түзүү киргизилди.

Программаны ишке ашыруунун натыйжасында Бишкек шаары Кыргыз Республикасындагы жергиликтүү өз алдынча башкаруунун децентралдаштыруу процесстерин өнүктүрүүдө лидер болот деп күтүлүүдө; шаардыктардын жана борбор калаанын конокторунун жашоосу ыңгайлуу болуп, тургундардын шаар бийлигине болгон ишеними артат.

АНТИКОРРУПЦИЯ ОПЦИЯСЫ

ӨСИ КР Экономика министрлигинин буйрутмасы менен коррупцияга каршы туруу өнөктүгүнүн алкагында журналисттер менен бир катар жолугушууларды өткөрдү. «Муниципалитет» журналы ошол жолугушуулардын кыскача күндөлүгүн жарыялайт.

Темир САРИЕВ: негизги көйгөй коррупциянын өзүндө эмес, мамлекеттин аны менен күрөшүү үчүн көргөн чараларынын жетишсиздигинде

Коррупцияга каршы туруу боюнча министрликтердин жана ведомстволордун ишинин натыйжасы каралган өкмөт жыйынында экономика министри айткан бул сөздөрдү Темир САРИЕВ Өнүктүрүү саясат институтунда ММК өкүлдөрү алдында сүйлөгөндө да кайталады. Бул жерде 2014-жылдын 6-мартында «КРда коррупция: биз күрөшүп жатабызбы, же ордубузда эле турабызбы?» деген темада пресс-сессия өттү.

Коррупциялык кылмыштардын оордугу жана масштабы дүйнө коомчулугунун алдында турган глобалдык дүйнөлүк жамандык бойдон кала берүүдө. Кыргызстанда коррупция системалык көйгөйгө айланды. Аны чечмейинче өлкөнүн мындан кийинки өнүгүүсү мүмкүн эмес. Бул социалдык көрүнүштүн салыштырмасы да көп болгону бекеринен болбосо керек. Коррупцияны муруттары бар спрут балыгына, рактын метастазаларына, коррозияга, чирип бузулуу процессине окшоштурушат. Бул көрүнүшкө кайдыгер

мамиле жасаган жерде экономикалык жана саясий гана эмес, моралдык түркүктөрдүн да деградациясы жана бузулуусу башталат.

Изилдөөлөрдүн маалыматына ылайык, экономиканын 40% ашыгы көмүскөдө жатат, бизнес структу-

раларда маянанын 52% жең ичинен берилет. Кыргыз Республикасында коррупциядан жылдык зыян 700 млн. долларга жетет (30 млрд. сомдон ашык), бул болсо өлкө бюджетинин дээрлик 40% кирешесин түзөт. Мына ушунун фонунда тартип коргоо органдары аныктап чыккан коррупциялык кылмыштардан зыяндын көлөмүн салыштырууга болбойт. Анткени алар жоготуулардын чыныгы көлөмүнөн ондогон, атүгүл жүздөгөн эсе аз.

Жарыктын тутулуусу, же эмне үчүн чукул арада энергетиканы коррупциядан сактап калыш керек?

18-мартта Өнүктүрүү саясат институту «Жарыктын тутулуусу, же Эмне үчүн чукул арада энергетиканы коррупциядан сактап калыш керек?» деген темада кезектеги пресс-сессияны өткөрдү

Бул стратегиялык тармак көптөн бери эле өнөкөт ооруга кабылып келатканы баарына белгилүү. Кадимки көрүнүшкө айланып калган жарыкты маалмаалы менен өчүрүүлөр, кымбат баалуу электрониканы талкалап жаткан түйүндөрдө чыңалуудагы секириктер, шамдын күңүрт жарыгы – бул диагнозду ырастайт. Энергетика жана өнөр жай министрлиги станциялардагы жабдуулардын эскилиги жеткенине шилтеме жасап, дартка даба катары тарифтерди жогорулатуу керек деген пикирди карманып келет. Ошентип бир нече жылдан бери бааларды жогорулатуу аркылуу тармакты сактап калуу боюнча өз планын өкмөткө жана парламентке түртүп келатат.

Анткен менен мындай чечимге каршы чыккандардын саны «сактап калуу» түйшүгүн тарта турган электр энергиясынын катардагы керектөөчүлөрүнүн арасында гана эмес, ошондой эле эксперттер, депутаттар, аткаминерлер, бейөкмөт уюмдар ичинде да бир топ. «Энергетиканы тарифтер гана эмес, коррупция менен күрөш да аман алып калат.

Коррупция менен күрөштүн жаңы форматын түзүү үчүн 2012-жылдын февраль айында КР Президентинин Жарлыгы менен Антикоррупциялык саясаттын мамлекеттик стратегиясы бекитилип, коррупциянын себептерин жоготуу боюнча негизги багыттар жана артыкчылыктар, ырааттуулук, коомдо коррупциянын деңгээлин азайтуу өңдүү комплекстүү максаттарга жетүүнүн жолдору аныкталган. Антикоррупциялык ишкерлер кеңешинин башкы катчысы Нурипа МУКАНОВАнын айтымында, 2 жылдын ичинде жетишилген жыйынтыктар жупуну болду, «туннелдин аягында жарык дагы деле көрүнбөйт». Анткен менен биргелешип эбегейсиз чоң спруттун мурутчаларын талкалай алабыз деген үмүт отун жандырган алгачкы белгилер пайда боло баштады.

Пресс-сессияда экономика министри «саясий коррупцияны жок кылса болобу, бийликте отургандар, алардын тууган-уругу, тартип коргоо органдарында жана сот системасында иштеген жогорку даражалуу аткаминерлер өңдүү «кол тийбестер» менен күрөшчү курал барбы» деп тынчсызданган шаардык журналисттердин суроолоруна жооп берди.

Министрликтеги бөлүм башчы Тилек САЯКБАЕВ ММК өкүлдөрүн коррупциянын жаңы түрлөрү жана ведомство аны менен күрөшүү үчүн иштеп чыккан чаралар менен тааныштырды. Ал Экономика министрлигинин эксперттери кайсы иштерди аткарганы жана азыр эмненин үстүнөн иштеп жатканы тууралуу баяндап берди. Дүйнөлүк банктын эксперттери, Антикоррупциялык ишкерлер кеңешинен Эркаим МАМБЕТАЛИЕВА жана Бахадыр КАДЫРОВ өз комментарийлери менен бөлүшүп, журналисттердин суроолоруна жооп беришти.

Адегенде тармакты болуп келген жана учурда иштеп жаткан көп сандаган күңүрт схемалардан тазалаш керек. Ошолордун айынан жогору жактагылар байып жатса, бюджет укмуштуудай каражатты

жоготууда. Ошондон кийин гана тарифтерди жогорулатуудан алынган акча эмнеге жумшаларын айтса болот. Энергетикада коррупция гүлдөп жаткан чакта тарифтерди жогорулатуу адамдардын маселесин чечпестен, тескерисинче, паракорлор үчүн кошумча кирешени гана алып келет», – деп эсептешет алар.

Акыркы сегиз жылда энергетикалык сектор станциялардын жана түйүндөрдүн материалдык базасын модернизациялоого арналган 800 миллионго жакын донордук каражатты алган. Бирок жылыш жок. Анткени акча уурдалды, ал эми тармак барган сайын эскирип жатат. Мына ушул көйгөйлөр жана күңүрт схемаларды изилдөөлөр тууралуу Антикоррупциялык саясаттын мамлекеттик стратегияларын ишке ашырууну көзөмөлдөө боюнча Коргонуу кеңешинин жумушчу тобунун мүчөсү Алмаз НАСЫРОВ журналисттерге айтып берди. Анын баяндамасы энергетика системасындагы таасирин тийгизе алчу көптөгөн компаниялардын бюджеттик каражатты кымырып алганын далилдеген факттарга бай болду. Болгондо да өкмөт бул тармакка жыл сайын түбү көрүнбөгөн чүңкурга салгандай миллиондогон доллар насыяларды жана донордук уюмдардын гранттарын, бюджеттик каражаттарды жумшап жатат.

Урулуктун чоң масштабдары, энергокомпанияларда өзөктүү орундарды ээлеген аткаминерлердин өз кызматын кыянаттык менен пайдалануусу тууралуу жумушчу топтун мүчөсү, көз карандысыз эксперт Николай КРАВЦОВ да айтып берди.

Жарандык сектор кандай чараларды көрүп, коррупциялык көрүнүштөрдү изилдегени жана аларга анализ жасаган бейөкмөт уюмдар бийликке кандай сунуштарды берип жатканы тууралуу журна-

листтерге Антикоррупциялык ишкерлер кеңешинин башчысы Нурипа МУКАНОВА айтып берди.

Жумушчу топ жашоонун түрдүү чөйрөлөрүндөгү жаңы коррупциялык схемаларды ачыкка чыгаруу менен эбегейсиз зор иштерди жасады жана азыр да улантууда. Алардын ишмердүүлүгү коопсуз эмес. Анткени көптөр көнүп калган ордунан жылгысы келбейт. Ошондуктан бул схемаларды ачыкка чыгаргандар ММКнын жардамына үмүт артышат.

Биргелешкен аракеттер менен гана биз экономикабызды жана өлкөбүздү коррупциядан тазалай алабыз, – деп билдирди Алмаз НАСЫРОВ.

Катышуучулардын баамында, энергетика боюнча пресс-сессия кооптондурган тармактагы кырдалды түшүнүү үчүн өтө маанилүү жана пайдалуу болду. Анткени жарыксыз жана жылуулуксуз заманбап жашоону элестетүү мүмкүн эмес.

Коррупциянын метастазалары саламаттык сактоо иритүүдө

25-мартта Өнүктүрүү саясат институту «Коррупциянын метастазалары саламаттык сактоону иритүүдө» деген темада кезектеги пресс-сессияны өткөрдү

Бүгүнкү күндө ар бир бейтап дарттан айыгуу үчүн акча талап кылынарын билет. Болгондо да аз эмес акча. Ал дайыма эле мыйзамдуу эмес. Эгерде бул медициналык кызмат көрсөтүүлөрдүн сапатынын өсүшүнө көмөкчү болсо, балким коом буга көз жумду мамиле деле жасамак. Анткен менен бейформал төлөмдөр «ак халатчандарды» бузууда.

Социалдык маанисинен улам бул маанилүү маселеге даярдык дээрлик бир ай жүрдү. Аракеттер текке кеткен жок. Саламаттык сактоо министри өзү бул көйгөйлүү маселени талкуулоого катышуу ниетин билдирди.

Советтер Союзу маалында ден соолукту сатып албайсың деген санат сөз белгилүү болчу. Эч ким муну талашчу эмес. Бекер медицина доорунда бул сөздөр аксиома катары кабыл алынчу. Бирок жаңы доор келди.

Айталы, үй-бүлөлүк медицина борборлорунун жана башка дарылоо жайларынын калкка медициналык кызматтарды көрсөтүүсүндө атайын комиссия аныктап чыккан коррупциялык схема кайсы бир түрүндө баалар баракчасын элестетет. Мисалы, ме-

дициналык текшерүүдөн өткүсү келбеген айдоочуга маалымат кат 500 сомдон 100 сомго чейин турат. Ишке чыкпай калганыңа актаныш үчүн бардык эрежелерге ылайык таризделип даярдалган ооруганы тууралуу аныктаманы да сатып алса болоору белгилүү.

Эгерде адамга чукул операция өңдүү шашылыш жардам талап кылынса, анда хирургдар адам өмүрүн сактап калуу шашылбастан, биринчи кезекте анын туугандарынан бул операция үчүн акы

төлөөгө кудуреттүүбү же жокпу деп кызыгышат. Ал эми операция 3000 сомдон 15 000 сомго чейин жасалат. Дарыгерлер чөнтөгүнө талап кылынган акча түшкөнчө акыркы мүнөттөргө чейин күткөн, ошондон кийин гана Гиппократтын антын эстеп, адамга жардам берген окуялар да катталган.

Саламаттык сактоонун бардык системасы коррупциялык схемалар менен ооруп жатат. Уурдоолор жана кыянаттык менен пайдалануулар бюджеттик каражаттарды бөлүштүрүүдө жана колдонууда, жетекчилерди дайындоодо, лицензияларды берүүдө, мамлекеттик сатып алууларды өткөрүүдө ж.б. аныкталган. Мына ушулардын баары тууралуу жана кемчиликтер менен кыянат пайдаланууларды жок кылуу үчүн ведомство кабыл алып жаткан чаралар жөнүндө саламаттык сактоо министри **Динара САГИНБАЕВА** ачык айтып берди.

Мамлекеттик мүлктү башкаруу чөйрөсүндөгү коррупция же өлкөнүн ресурстары жана активдери кимге иштеп жатат?

27-мартта өткөн Өнүктүрүү саясат институтунун кезектеги пресс-сессиясы шардык журналисттердин чоң кызыгуусун жарата алды. Анткени бул жолу талкуунун чордонунда Мамлекеттик мүлк фондунун ишмердүүлүгү болду. Тема ММК өкүлдөрүнүн күтүүлөрүн толугу менен актады. Журналисттер көп кызыктуу маалыматтарды угуп, көптөгөн суроолорго жооп алып, мамлекеттик менчикти менчиктештирүүдө, күмөндүү тендерлерде ж.б. мыйзам бузууларга байланышкан бир топ маалыматка ээ болушту.

Transparency International уюмунун маалыматтарына ылайык, акыркы эки жылда өлкөдөгү коррупциянын деңгээли өстү. Сурамжылоого катышкандардын пикири боюнча, эң коррупцияланган мамлекеттик органдар жана системалар булар: мамлекеттик кызматчылар жана саясий кызмат орундары (90%), ИИМ жана МАИ (90%), сот системасы (89%), билим берүү системасы (82%), Жогорку Кеңештин депутаттары (77%), саламаттык сактоо (77%), саясий партиялар (72%), бизнес структуралар (57%).

Бул башкалардан айырмалуу рейтингде Маммүлк фонду (ММФ) жок. Анткен менен бул кылым «дарты» ушул структураны кыйгап өттү дегенди билдирбейт. Антикоррупциялык ишкерлер кеңешинин эксперттеринин баамында, ММФ эң эле «ачык эмес» мамлекеттик ведомстволордун бири болуп эсептелет жана мунун натыйжасында Фонддун жаап-жашырганы бар деген тыянак чыгарса болот.

Фонддун ишмердигинин материалдарына жүргүзүлгөн мониторинг жана анализ төмөнкүлөрдү көрсөттү: мамлекеттин үлүшү бар мамилеканалардын жана акционердик коомдордун ишинин натыйжалуулугун Фонд жалпы каржылык-экономикалык көрсөткүчтөр менен баалайт, мамлекеттик ишканалардын жана мамлекеттин катышуусу менен акционердик коомдордун ишмердигинин бардык көрсөткүчтөрүнө комплекстүү анализ жүргүзүлгөн эмес, стратегиялык пландоо практикасы жок, башкаруунун так максаттары аныкталган эмес, компаниялардын ишинин натыйжалуулугун баалоонун

Өз баяндамасында күнүрт схемалар тууралуу КР Ооруканалар ассоциациясынын төрагасы **Кубанычбек ЖЕМУРАТОВ** айтып берсе, Саламаттык сактоонун дарылоо-профилактикалык жардамды уюштуруу башкармалыгынын башчысы **Анара ЕШХОДЖАЕВА** журналисттердин көптөгөн суроолоруна жооп берди.

Талкуу жана дискуссия курч гана эмес, ошону менен бирге ачык да болду. ММКнын бир дагы ыңгайсыз суроосу жоопсуз жана биздин эксперттердин комментарийлерсиз калган жок. Баарлашуу жандуу болуп, катышуучулардын ар бири саламаттык сактоонун абалы баарына тиешелүү экенин түшүнүп турганы кубандырат. Демек метастазалар менен күрөшкө аткаминерлер жана коомдук уюмдар гана эмес, журналисттер да аралашыш керек.

критерийлери аныкталган эмес, мамлекеттик ишканалардын каржылык-чарбачылык ишмердигине жана алардын мамлекеттик мүлктү натыйжалуу пайдалануусуна көзөмөл жетиштүү деңгээлде камсыздалган эмес жана башка кемчиликтер.

Жогорудагы көйгөйлөрдөн улам КР өкмөтү мамлекеттик менчиктин толук наркы жана көлөмү тууралуу ишенимдүү маалыматка ээ эмес. Статистика, юстиция органдары, мамлекеттик каттоо кызматы берген маалыматтар чачкын, толук эмес жана өлкөдөгү мамлекеттик активдердин абалы тууралуу чыныгы көрүнүштү чагылдырбайт.

Антикоррупциялык ишкерлер кеңешинин төрайымы Нурипа МУКАНОВАНЫН жана көз карандысыз эксперт Иван ДРОБИТЬКОНун баяндамасы мына ушул теманын тегерегинде болду. Баяндамага АИК эксперттери жүргүзгөн ММФдеги коррупциялык схемаларды изилдөө себеп болду.

Биздин пресс-сессиядан кийин жарык көргөн жана обого чыккан материалдар ошондон кийин актанууга мажбур болгон айрым бир аткаминерлердин арасында резонанс жаратты. Биз мына ушуга – кыргыз өкмөтүнүн структурасындагы эң жашыруун ведомствонун сырларын ачыкка чыгарууга умтулганбыз.

